

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНЕ НЕКОМЕРЦІЙНЕ ПІДПРИЄМСТВО
«ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЇВСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ»
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Кафедра комп'ютерних мультимедійних технологій

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

О.А. Бобарчук

« » 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

(ПОЯСНОВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ЗДОБУВАЧА ОСВІТНЬОГО ОСТУПЕННЯ «МАГІСТР»

Тема: «Теоретико-методичні засади створення електронних науково-допоміжних бібліографічних показників»

Гальченко

СВІТЛАНА
МИКОЛАЇВНА

Ідентифікаційний
код
2847209486

Виконавець: Марія ХОМЕНКО

Керівник: Хоменко к.т.н., професор, Тимофій ВЕРЕТІЛЬНИК

Хоменко
Геннадіївна

Ідентифікаційний
код
3748808926

Нормоконтролер: Світлана ГАЛЬЧЕНКО

Бобарчук
Олександр

Антонович
Ідентифікаційний
код
16806171

КИЇВ 2024

ДЕРЖАВНЕ НЕКОМЕРЦІЙНЕ ПІДПРИЄМСТВО
«ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЇВСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ»

Факультет міжнародних відносин

Кафедра комп'ютерних мультимедійних технологій

Спеціальність 186 Видавництво та поліграфія

Освітньо-професійна програма Технології електронних мультимедійних видань

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

О.А. Бобарчук

« » 2024 р.

ЗАВДАННЯ

на виконання кваліфікаційної роботи

Хоменко Марії Геннадіївни

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти в родовому відмінку)

1. Тема роботи «Теоретико-методичні засади створення електронних науково-допоміжних бібліографічних покажчиків» затверджена наказом ректора від «23» серпня 2024 р. № 1496/ст.
2. Термін виконання роботи: з 26.08.2024 р. по 03.11.2024 р..
3. Вихідні дані до роботи: матеріали до видання текстові та графічні.
4. Зміст пояснювальної записки: Теоретичні основи бібліографічної діяльності. Методичні підходи до створення електронних науково-допоміжних бібліографічних покажчиків. Практична реалізація створення електронного науково-допоміжного бібліографічного покажчика
5. Перелік обов'язкового ілюстративного матеріалу: рисунки, презентаційний матеріал Power Point

6. Календарний план-графік

№ пор.	Завдання	Термін виконання	Відмітка про виконання
1.	Вивчити літературні джерела з предмету дослідження та написати заяву про затвердження теми кваліфікаційної роботи	26.08.2024	
2.	Затвердити план дослідження та отримати завдання до виконання кваліфікаційної роботи	28.08.2024	
3.	Дослідити теоретичні основи бібліографічної діяльності	29.08.2024 – 09.09.2024	
4.	Проаналізувати методичні підходи до створення електронних науково-допоміжних бібліографічних показників	10.09.2024 – 20.09.2024	
5.	Практична реалізація створення електронного науково-допоміжного бібліографічного показника	21.09.2024 – 28.09.2024	
6.	Підготовка презентаційного матеріалу	03.12.2024	

7. Дата видачі завдання: «26» серпня 2024 р.

Керівник кваліфікаційної роботи

(підпис керівника)

Тимофій ВЕРЕТІЛЬНИК

(П.І.Б)

Завдання прийняв до виконання

(підпис випускника)

Марія ХОМЕНКО

(П.І.Б)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до кваліфікаційної роботи «Теоретико-методичні засади створення електронних науково-допоміжних бібліографічних покажчиків»: 97 сторінок, 2 таблиці, 3 рисунки, 52 літературних джерела.

ЕЛЕКТРОННІ БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОКАЖЧИКИ, НАУКОВО-ДОПОМІЖНІ БІБЛІОГРАФІЧНІ РЕСУРСИ, БІБЛІОГРАФІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ, МЕТАДАНИ, БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ОПИС, СТАНДАРТИ БІБЛІОГРАФІЇ,

Об'єкт дослідження: процес створення науково-допоміжних бібліографічних покажчиків.

Предмет дослідження: теоретико-методичні засади, що використовуються для створення електронних науково-допоміжних бібліографічних покажчиків.

Мета кваліфікаційної роботи: обґрунтування теоретико-методичних засад створення електронних науково-допоміжних бібліографічних покажчиків, а також впровадження сучасних мультимедійних технологій для підвищення зручності доступу до наукової інформації.

Методи дослідження: Теоретичний аналіз наукової літератури з питань бібліографічної діяльності та електронних ресурсів.. Моделювання для розробки структури електронного бібліографічного покажчика.

Отримані результати та їх новизна: Розроблено комплекс теоретичних засад для створення науково-допоміжних бібліографічних покажчиків в електронному форматі.

Значущість виконаної роботи та висновки: Результати дослідження мають практичне значення для бібліотек, науково-дослідних установ та університетів.

Рекомендації щодо використання результатів: можуть бути використані у бібліотеках та науково-освітніх установах,

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БІБЛІОГРАФІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	11
1.1. Сутність та значення науково-допоміжних бібліографічних показників.....	11
1.2. Історія розвитку бібліографічних показників в науковій діяльності	18
1.3. Державна бібліографія України і міжнародні вимоги.....	29
Висновок до розділу 1	38
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО СТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ НАУКОВО-ДОПОМІЖНИХ БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОКАЖЧИКІВ	40
2.1. Роль бібліотечних класифікацій як одного з сучасних способів організації інформації	40
2.2. Створення та розвиток інтегрованого галузевого інформаційно бібліографічного ресурсу в провідних бібліотеках МОН України І НАПН України в сучасних умовах.	48
2.3. Роль метаданих у формуванні електронних бібліографічних систем	58
Висновок до розділу 2.....	65
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ СТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО НАУКОВО-ДОПОМІЖНОГО БІБЛІОГРАФІЧНОГО ПОКАЖЧИКА	67
3.1. Етапи розробки електронного бібліографічного показника	67
3.2. Оцінка якості та ефективності використання електронних бібліографічних показників	71
3.3. Перспективи розвитку електронних бібліографічних ресурсів	73
Висновки до розділу 3.....	80
ВИСНОВКИ	83
СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	88
ДОДАТКИ	94

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СКОРОЧЕНЬ, ТЕРМІНІВ

- Мультимедіа** – це технологія, яка дозволяє поєднувати різні типи контенту, такі як текст, зображення, аудіо, відео, анімації та інтерактивні елементи, для створення комплексного інформаційного продукту. Основною перевагою мультимедіа є можливість передавати інформацію в більш зручній та привабливій формі, що дозволяє краще сприймати та засвоювати матеріал.
- Бібліографічний покажчик** – загальний термін для позначення декількох видів бібліографічних посібників, тобто списків опублікованих документів (книг, газетних і журнальних статей тощо), об'єднаних якою-небудь ознакою і забезпечених допоміжними індексами, що полегшують пошук і групування матеріалів..
- НАПН** – Національна академія педагогічних наук України (НАПН України) є самоврядною науковою організацією у галузі освіти, педагогіки і психології, заснованою на державній власності і створеною як неприбуткова державна бюджетна установа.
- Бібліографія** – галузь знання про книгу, газету або інший бібліотечний документ,

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Бібліографія є ключовим елементом інформаційного простору. В сучасній науковій сфері її розглядають через дві основні перспективи: як інформаційну, так і знаннєву (когнітивно-культурологічну) парадигму. Інформаційна парадигма підкреслює роль бібліографії як допоміжного засобу у документальних комунікаціях, тоді як знаннєва парадигма визнає її незалежний статус, зосереджуючись на когнітивних аспектах. Бібліографія, як система і область науково-практичної діяльності, є передусім інформаційною, а саме документально-інформаційною діяльністю.

Результативна робота будь-якої наукової бібліотеки, включаючи бібліотеки університетів, залежить від якісної науково-інформаційно-бібліографічної підтримки. Пріоритетним напрямком у цій діяльності є створення науково-допоміжних та рекомендаційних показників.

У контексті сучасного інформаційного суспільства, електронні ресурси відіграють центральну роль у доступі до наукових знань. Використання бібліографічних показників як засобу систематизації та організації даних стає життєво необхідним для науково-дослідницької діяльності. Створення науково-допоміжних бібліографічних показників в електронному форматі є особливо актуальним, враховуючи зростаючий обсяг наукової літератури та потребу у швидкому і зручному доступі до наукових джерел.

Традиційні друковані показники поступово втрачають актуальність на тлі електронних аналогів, які дозволяють регулярно оновлювати інформацію, забезпечуючи інтерактивний пошук і полегшену навігацію між джерелами. Це робить електронні бібліографічні ресурси більш адаптованими та зручними для користувачів, включаючи дослідників, викладачів і студентів.

А також, електронні бібліографічні показники сприяють інтеграції мультимедійних технологій, таких як гіперпосилання та пошукові системи, а також дозволяють використовувати різноманітні формати даних. Це значною мірою

підвищує ефективність дослідницької діяльності, забезпечуючи доступ до структурованої інформації та зменшуючи часові витрати на пошук необхідних джерел.

Враховуючи це, дослідження теоретичних та методологічних основ створення електронних науково-допоміжних бібліографічних показників є важливим не лише з погляду інформатизації науки, а й щодо вдосконалення процесів пошуку, зберігання та обробки наукових даних. Розробка сучасних підходів та методологій для їх створення задовольняє потреби академічної спільноти та сприяє покращенню якості організації інформаційних ресурсів.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретико-методичних засад створення електронних науково-допоміжних бібліографічних показників, визначення ефективних підходів до їх систематизації та автоматизації, а також впровадження сучасних мультимедійних технологій для підвищення зручності доступу до наукової інформації.

Відповідно до мети, були поставлені такі завдання:

1. Дослідити сутність та значення науково-допоміжних бібліографічних показників.
2. Проаналізувати історію розвитку бібліографічних показників в науковій діяльності.
3. Дослідити державну бібліографію України і міжнародні вимоги.
4. Визначити роль бібліотечних класифікацій як одного з сучасних способів організації інформації
5. Розглянути створення та розвиток інтегрованого галузевого інформаційно бібліографічного ресурсу в провідних бібліотеках МОН України і НАПН України в сучасних умовах
6. Визначити роль метаданих у формуванні електронних бібліографічних систем
7. Сформулювати етапи розробки електронного бібліографічного показника
8. Дати оцінку якості та ефективності використання електронних бібліографічних показників

9. Проаналізувати перспективи розвитку електронних бібліографічних ресурсів

Об'єкт дослідження: процес створення науково-допоміжних бібліографічних показників в електронному середовищі та їх використання в науково-інформаційній діяльності.

Предмет дослідження: теоретико-методичні засади, методи, технології та інструменти, що використовуються для створення електронних науково-допоміжних бібліографічних показників, а також їх вплив на організацію та доступ до наукової інформації.

Методологія дослідження складається з комплексу наукових методів, які забезпечують систематичний підхід до вивчення та вирішення поставлених завдань. Основна мета методології — обґрунтувати підходи до створення та вдосконалення електронних бібліографічних показників, що сприяють кращій організації й доступу до наукових джерел. У дослідженні були використані такі методи: аналіз, для вивчення наукових джерел, що стосуються історії розвитку бібліографічних показників, електронних інформаційних систем та стандартів систематизації наукових даних, вивчення вітчизняних і зарубіжних публікацій дозволило зрозуміти існуючі проблеми в галузі створення науково-допоміжних показників; моделювання структури електронного бібліографічного показника, для побудови моделі науково-допоміжного електронного показника з урахуванням основних вимог до структурування інформації та мультимедійних технологій. Це дозволило визначити етапи й ключові елементи, необхідні для створення ефективного ресурсу; аналіз та синтез для формування висновків і рекомендацій.

Теоретичну основу роботи складає теорія бібліографії, яка вивчає принципи організації, систематизації та індексації наукових джерел. Впровадження сучасних мультимедійних технологій у створення електронних бібліографічних показників також є важливою складовою теоретичної основи дослідження.

Апробація результатів дослідження. Міжнародна науково-практична конференція «Мультимедійні технології в освіті та інших сферах діяльності», «Influence of visualization on the learning process and perception of information».

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів та списку використаних джерел. У роботі розміщено 2 таблиці, 1 рисунок. Список бібліографічних посилань використаних джерел включає 52 найменування на семи сторінках. Основний текст роботи викладено на 97 сторінках

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БІБЛІОГРАФІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Сутність та значення науково-допоміжних бібліографічних показників.

Бібліографія є невід’ємною частиною сучасного інформаційного простору. В наукових дослідженнях розрізняють дві головні парадигми бібліографії: інформаційну та знаннєву, або когнітивно-культурологічну. Інформаційна парадигма розглядає бібліографію як вторинний і допоміжний компонент у системі документальних комунікацій, тоді як знаннєва парадигма підкреслює її незалежний статус, що ґрунтується на когнітивних функціях. У вузькому розумінні, бібліографія — упорядкований перелік бібліографічних описів документів (книг, журналів, статей, картографічних, нотних, образотворчих видань, патентів, електронних ресурсів та ін.) часто у вигляді списку з певної теми або з якоїсь галузі знань. Матеріальним втіленням бібліографічної інформації є бібліографічні посібники (бібліографічні списки, бібліографічні показники, бібліографічні огляди та ін.).

Практична частина бібліографії — бібліографічна діяльність. Наука про бібліографію — бібліографознавство (рис. 1.1.)

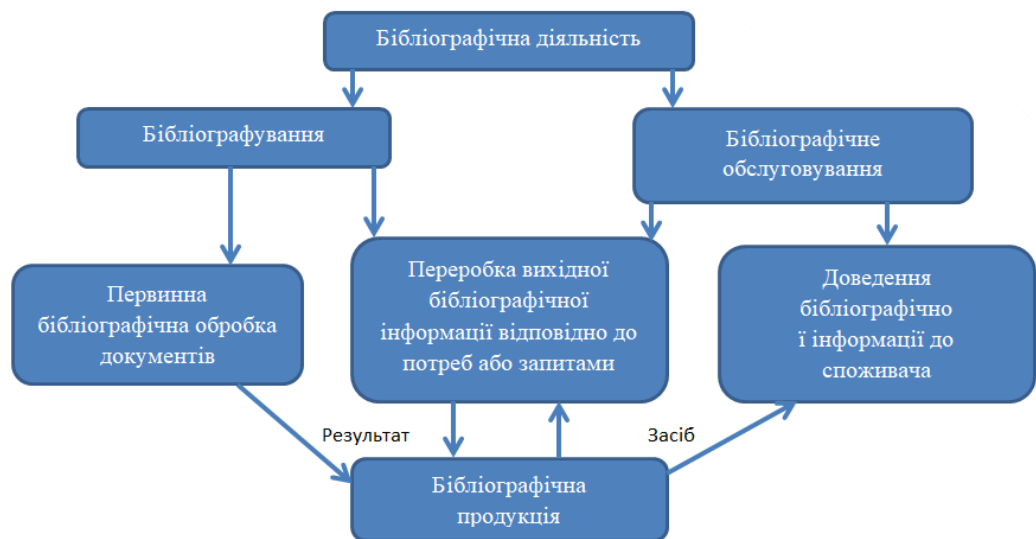

Рис. 1.1. Бібліографічна діяльність

Джерело: складено автором

У традиційному розумінні бібліографічна продукція – це сукупність бібліографічних посібників, які є документально зафіксованим результатом бібліографічної діяльності, а також засобом доведення бібліографічної інформації (БІ) до її споживачів [1]. При цьому саме поняття «бібліографічний посібник» розуміється дуже розгорнуто – бібліографічна інформація в документальній формі, наприклад, картковий каталог бібліотеки, покажчик літератури, письмова довідка. Інформаційні технології створили умови для появи нових термінів, а саме: «електронна бібліографічна діяльність», «електронна бібліографія» [2,3]. На сучасному етапі бібліографічна продукція користується підвищеним попитом і має задовольняти інформаційні потреби користувачів 24 години на добу 7 днів на тиждень шляхом електронного подання. Відомі документознавці Л.Ф. Трачук та Г.Н. Швецова-Водка дали таке визначення для електронної бібліографічної продукції: сукупність електронних бібліографічних посібників як результати та способи бібліографічної діяльності в електронному середовищі, а також бібліографічні послуги, які надаються в електронному середовищі [4].

Бібліографічні посібники можна розділити на дві групи: посібники великих і посібники малих форм.

– малі форми бібліографії – це бібліографічні списки, пам'ятки, буклети, дайджест, закладки та інше;

– великими формами визнано вважати бібліографічні списки, огляди, покажчики.

Малі форми бібліографічних видань:

– бібліографічний список (список літератури) – бібліографічний посібник з простою структурою, який включає бібліографічні записи на матеріали по вузькій темі або питанню. Воно невелике за обсягом і не має довідковопошукового апарату.

– бібліографічна пам'ятка – присвячена зазвичай певній історичній події або особі. Мета пам'ятки – познайомити з основними творами певної особи і допомогти у вивченні його життя і творчості;

– буклет – різновид пам'ятки. Його оформляють у вигляді одного аркуша друкованого матеріалу, зігнутого будь-яким способом в один, два або кілька разів. Може бути використаний як запрошення;

– дайджест – це бібліографічне видання, що містить фрагменти текстів багатьох документів (цитати, витяги, конспекти), які підібрані з певної теми. Основна функція дайджестів – донести до читача тільки головні ідеї та факти, які містяться в джерелі;

– бібліографічна закладка – різновид рекомендаційного бібліографічного видання в формі короткого списку використаних джерел, призначеного читачам певної книги. Містить різноманітні зображення або рекламні відомості;

– бібліографічний список (список літератури) – бібліографічний посібник з простою структурою, який включає бібліографічні записи на матеріали по вузькій темі або питанню. Воно невелике за обсягом і не має довідковопошукового апарату.

Великі форми бібліографічних видань:

1. Бібліографічний список – іноді бібліографічний список через великий обсяг вміщеної інформації може стати бібліографічним посібником великої форми, але, в будь-якому випадку він має просту структуру і не має довідкового апарату.

2. Бібліографічний огляд – бібліографічний посібник, що представляє собою сукупність бібліографічних повідомлень, чіткої розповідь, послідовну розповідь

про твори друку або про інші види документів, заздалегідь відібраних бібліотекаром.

3. Бібліографічний покажчик – бібліографічний посібник значного обсягу зі складною структурою і науково-довідковим апаратом. Він відображає документи та інші матеріали, що розкривають або вузьку, конкретну тему (проблему), або широку, багатоаспектну, а в ряді випадків - навіть галузь знання або область науки.

Бібліографічний покажчик пропонує складну структуру (наявність розділів, підрозділів) і науково-довідковий (довідково-пошуковий) апарат, основними елементами якого є передмова, зміст та допоміжні покажчики.

Покажчики поділяються за видами, які в свою чергу виділяються за різними ознаками:

- за цільовим призначенням – реєстраційні, вибіркові, сигнальні, анотовані;
- за змістом – універсальні, галузеві, тематичні, країнознавчих, краєзнавчі, персональні;
- за часом видання – поточні, ретроспективні, перспективні, кумулятивні (що об'єднують матеріал раніше вийшли випусків);
- за способом угруповання матеріалу – алфавітні, предметні, словникові, систематичні, хронологічні;

Робота зі складання бібліографічних покажчиків складається з підготовчого, основного (аналітичного і синтетичного) і заключного етапів. При створенні покажчиків окремі етапи або їх складові ланки можуть опускатися або значно спрощуватися.

Підготовчий етап включає в себе вибір і вивчення теми, розробку плану-проспекту, виявлення документів по темі допомоги. Визначаючи тему, необхідно виходити з її актуальності, інтересу до неї читачів, відповідності профілю і можливостям бібліотеки. В ході вивчення теми передбачається визначити забезпеченість літературою, детально розібратися в термінології. В найбільш складних випадках на даному етапі бажано залучити фахівців в цій області знання до консультаційної та методичної допомоги. Тобто, теми бібліографічних покажчиків визначаються шляхом аналізу інформаційних потреб науковців,

викладачів, аспірантів і студентів університету. Це означає, що інформаційно-бібліографічна діяльність спрямована на підтримку навчальних, виховних та науково-дослідницьких завдань, підвищуючи рівень забезпечення учасників освітнього і наукового процесів актуальною та оперативною інформацією.

План-проспект є основним документом, який регламентує напрямки всієї подальшої роботи. В ньому визначається цільове і читацьке призначення посібника, встановлюється структура майбутнього посібника: спосіб угруповання матеріалів (алфавітна, хронологічна, систематична або тематична), перелік, якщо не всіх, то найважливіших розділів, рубрик і підрубрик, визначається склад довідково-пошукового апарату допомоги (передмова, допоміжні покажчики, додатки, вступна стаття), яким будуть висвітлення теми – теоретичним, практичним або історичним, хронологічні рамки (виходячи з середніх термінів старіння інформації, це повинна бути література останніх років видання), обов'язково обумовлюються види видань, визначається структура бібліографічного запису (чи буде вона полягати тільки з бібліографічного опису або повинна супроводжуватися анотацією або рефератом; які передбачаються анотації – довідкові чи рекомендаційні; чи будуть відображені переклади, рецензії і т. п.), визначається умовний обсяг посібника, основні етапи його створення, коло учасників-укладачів і консультантів, і їх обов'язки, терміни завершення роботи.

Виявлення літератури по темі допомоги є пошуком і оцінкою бібліографуємих документів з метою їх подальшої обробки визначається коло джерел: куди потрібно звернутися за літературою, до яких картотекам і каталогам, до книжкового фонду і так далі.

Основний етап підрозділяється на аналітичний і синтетичний під етапи. Аналітичний підетап:

– мета - підготувати бібліографічні записи про документи відповідно до визначеної в плані-проспекті структурою і методичних вимог посібника.

– передбачає роботу з кожним документом. Тут здійснюється бібліографічний відбір найбільш цінної літератури з даної тематики, що підходить за цільовим і читацьким призначенням.

- здійснюється анотування документів.
- перевіряється бібліографічний опис документів відповідно до ДСТУ.

Бібліографічний запис – безліч бібліографічних елементів, зафіксованих в документальній формі. Складається з бібліографічного опису, яке при необхідності доповнюється заголовком, анотацією або рефератом, класифікаційними індексами, предметними рубриками, ключовими словами, шифрами зберігання та іншими елементами, які дозволяють ідентифікувати документ, розкрити його структуру і зміст з метою бібліографічного пошуку (табл. 1.1).

Заголовок – перша точка доступу до документа в пошуковому масиві.

Бібліографічний опис – основна складова бібліографічного запису.

Таблиця 1.1

Елементи бібліографічного запису на каталожній картці

Бібліографічний запис	Заголовок	Кулешов, Семен Григорович
	Бібліографічний опис	Документознавство: історія, теоретичні основи [Текст] / С. Г. Кулешов ; Держ. ком. архівів України, Укр. держ. НДІ арх. справи та документознавства ; М-во культури і мистецтв України, Держ. акад. керів. кадрів культури і мистецтв. – К., 2000. – 161, [1] с. – Бібліогр. : с. 141–161.
	Предметні рубрики	Документознавство - Україна - Наукові видання; Документознавство - Україна - Навчальні видання для вищої школи
	Класифікаційні індекси	УДК 001.8 ББК 73.0
	Шифри зберігання	230 /11348

230 / 11348

Кулешов, Семен Григорович.

Документознавство: історія, теоретичні основи [Текст] / С. Г. Кулешов ; Держ. ком. архівів України, Укр. держ. НДІ арх. справи та документознавства ; М-во культури і мистецтв України, Держ. акад. керів. кадрів культури і мистецтв. – К., 2000. – 161, [1] с. – Бібліогр. : с. 141–161.

Синтетичний підетап:

- перевіряється структура посібника (відбір виявлених і вивчених документів)
- перевіряється угруповання бібліографічних записів. Бібліографічна угруповання допомагає читачам краще орієнтуватися в посібнику, швидко знаходити необхідні матеріали, а в ряді випадків підказує послідовність знайомства з літературою.
- проводиться нумерація.

Розрізняють просте і складне угруповання. При простим угрупованні все записи розташовуються в якійнебудь одній послідовності, а членування матеріалу на розділи і підрозділи відсутня. Таке розташування застосовується в невеликих посібниках, що відображають обмежену кількість документів. Складне угруповання передбачає розподіл описів по розділах, підрозділам, рубриками та підрубриками, а в межах кожного останнього розподілу матеріал також розташовується в певній, заздалегідь обраній послідовності.

Заключний етап включає в себе підготовку довідкового апарату, редагування і оформлення бібліографічного посібника.

До складу довідкового апарату входять:

- передмова,
- вступна стаття,
- допоміжні покажчики,
- додатки,
- зміст,
- методичні поради.

Система бібліографічних показників існує протягом багатьох років і постійно вдосконалюється. Всі вони представлені як у друкованому, так і в електронному форматах. Показники різняться за обсягом, хронологічним охопленням і стилем оформлення, але всі вони надають якісну інформаційну підтримку в освітній та науково-дослідницькій діяльності університету.

1.2. Історія розвитку бібліографічних показників в науковій діяльності

Бібліографія, як дієвий засіб соціально-культурної комунікації, сприяє розповсюдженню інформації та її використанню в суспільстві. Її виникнення і розвиток тісно пов'язані із потребами реальної суспільної практики. Важливим є те, що бібліографічні ресурси об'єднують в собі сукупність бібліографічних посібників і баз даних, які створюються шляхом бібліографування і аналітико-синтетичного опрацювання первинних документів. Вони служать інструментом для довідкового та науково-інформаційного обслуговування, складаючи важливу частину бібліотечно-інформаційних ресурсів, зокрема довідково-бібліографічних фондів.

Виробництво бібліографічної продукції різних видів і жанрів тісно переплітається із загальними суспільно-політичними, економічними та культурними процесами. Довідково-бібліографічна діяльність (ДБД), будучи важливою складовою науково-інформаційної практики, продовжує зберігати свої структурні основи, водночас адаптуючись до змін в інформаційно-комунікаційному середовищі.

В Україні наукове осмислення засад бібліографічної діяльності розпочалося на початку ХХ століття й було висвітлене у працях відомих вчених, таких як В.О. Кордт, І.А. Лінниченко, К.І. Рубинський, С.О. Сірополко, Л.Б. Хавкіна та інших. Вони досліджували природу бібліографічної діяльності та її значення в системі бібліотечного обслуговування.

У період 1920–1930 років ХХ століття українські вчені, зокрема В. Г. Анастасевич, М. А. Годкевич, Д. І. Дорошенко, Б. І. Зданевич, І. Т. Калинович, С. І. Маслов, Ф. П. Максименко, Ю. О. Меженко, М. І. Павлик, М. А. Плевако,

Є. Ю. Пеленський, С. П. Постернак та інші, зробили значний внесок у розвиток бібліографознавства. Вони досліджували окремі аспекти організації та змісту державної бібліографії в контексті нових суспільних умов у працях, які представили такі дослідники, як Д. А. Балика, Б. О. Борович, І. С. Вугман, Л. Ю. Биковський, Ю. Г. Ковалевський, В. О. Козловський, С. Г. Кондра, І. І. Кревецький та М. І. Сагарда.

Михайло Іванович Ясинський, співробітник Всенародної бібліотеки України (нині Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського), започаткував систематичну реєстрацію бібліографічної продукції України та здійснював її аналіз. Він публікував на сторінках «Журналу бібліотекознавства та бібліографії» щорічні огляди бібліографічної діяльності в Україні та інформував про нові бібліографічні посібники у періоді з 1926 по 1929 рік [12–15]; за цей час ним було зареєстровано 432 посібники за 1926 рік, 752 за 1927 рік, 564 за 1928 рік та 486 за 1929 рік. Науковець активно викладав свої погляди на бібліографію як складну структуру, що складається з теоретичної та практичної частин, на наукових конференціях і нарадах, а також у фахових публікаціях у періодичних виданнях. В праці «Бібліографія української бібліографії» (Львів, 1934) Є. Ю. Пеленський, відомий український журналіст і бібліограф, проаналізував стан української бібліографії та виділив основні джерела інформації про неї. [8, с. 17]

1920-ті – початок 1930-х років виявилися надзвичайно плідним періодом для національного відродження і розвитку вітчизняного бібліографознавства, а також становлення бібліографічної практики і закладання основних наукових теоретичних засад наук книгознавчого циклу.

Деструктивні процеси в бібліографічній галузі починаються з 1930-х років ХХ століття. Цей часовий період відзначається зміною ідеологічних і методологічних основ бібліографічної діяльності, де бібліографія стає підпорядкованою партійним принципам і відбувається нівелювання національного аспекту. Спостерігається занепад теоретичних досліджень і трансформація змісту довідково-бібліографічної діяльності (ДБД): від розвитку прогресивних концепцій, заснованих на найкращих досягненнях провідних вчених і бібліотек світу, до звуження задач в рамках

ідеологічних та культурно-виховних завдань для масового читача. У подальшому, довідково-бібліографічна діяльність розвивається в умовах політизації всіх аспектів наукових бібліотек, стаючи інструментом ідеологічної і політичної освіти, з акцентом на рекомендаційний характер цієї діяльності.

У другій половині ХХ століття формується нова система соціальних комунікацій. Протягом 1950–1970-х років спостерігається інтенсивний розвиток ДБД у наукових бібліотеках, спричинений необхідністю прискореного розвитку економіки, науки і техніки та підвищенням обороноздатності країни. Державне керівництво закликає до прискорення науково-технічного прогресу, що стимулює бібліотеки до посилення інформаційного обслуговування фахівців народного господарства та науковців у природничих і технічних науках. Акцент робиться на популяризацію досягнень вітчизняної і зарубіжної науки та їх ефективне впровадження у народне господарство. Це призводить до розвитку бібліотечної галузі як складової загальносоюзної та республіканських систем науково-технічної інформації, що сприяє спеціалізації, кооперації та координації ДБД у наукових бібліотеках різного статусу та підпорядкування, зокрема у сфері формування довідково-бібліографічних фондів (ДБФ) та надання довідково-бібліографічних послуг.

Академії наук СРСР разом із Державним комітетом Ради Міністрів СРСР з науки і техніки було доручено відповідальність за підготовку та видання бібліографічної, реферативної та оглядової інформації зі світової науково-технічної літератури в сферах природничих і технічних наук. Наукові центри, що займаються інформацією з суспільних і гуманітарних наук, культури та мистецтва, здійснюють свою діяльність системно. Цей процес координувався на всесоюзному, республіканському та регіональному рівнях. Від середини 1960-х до 1980-х років держава приділяла значну увагу розвитку науково-технічної інформації, забезпечуючи відповідне фінансування.

Розвиваються міжгалузеві територіальні центри інформації, створюються довідково-інформаційні фонди, враховуючи особливості економічного розвитку республік. Формуються узагальнені перспективні плани бібліографічної діяльності

бібліотек. Визначається система поточних та ретроспективних бібліографічних посібників, які забезпечують оперативне інформаційне обслуговування науки. Асортимент і репертуар бібліографічних продуктів розширюється, заглиблюється аналітико-синтетична обробка документів. Запроваджуються нові форми бібліографічних продуктів, такі як реферативні журнали, експрес-інформації, сигнальна інформація й інформаційні дайджести. Урізноманітнюються форми і методи інформування науковців і фахівців про нові надходження літератури, світові наукові досягнення та науково-технічні розробки. Пожвавлюються бібліографічні дослідження та практична робота з Державним бібліографічним фондом, удосконалюється методологія галузевої бібліографії.

У Центральній науковій бібліотеці Академії наук Української РСР, нині Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, здійснюється видання галузевих та тематичних ретроспективних бібліографічних покажчиків, одночасно розробляється система актуальних науково-допоміжних покажчиків з важливих суспільно-політичних та гуманітарних питань. Цей період характеризується активним розвитком науково-бібліографічної діяльності, що підтримує науково-дослідницькі завдання бібліотеки як установи академічного рівня.

Паралельно проводиться публікація метабібліографічних видань, які формують новий жанр – путівники та огляди бібліографічної літератури. У щорічному виданні «Библиография советской библиографии» за 1939–1991 роки, яке виходило друком у Москві з 1941 до 1994 року, широко представлені бібліографічні посібники з України. Цей покажчик включав в себе окремо видані бібліографічні посібники, поточні та періодичні видання, а також внутрішньокнижкові та внутрішньожурнальні бібліографічні списки, огляди й прикнижкові зведення історіографічного характеру.

У державному ретроспективному бібліографічному покажчику «Бібліографічні посібники УРСР, 1976–1980», виданому в Харкові у 1985 році, було охоплено окремо видані та періодичні бібліографічні посібники, методико-бібліографічні довідники та інші аналогічні видання (загалом 1644 позиції). Підготовку таких посібників здійснювали наукові бібліотеки різних відомчих

підпорядкувань, і їхня продукція широко відображена у покажчику «Українські метабібліографічні посібники (кінець XIX – початок XXI століття): науково-допоміжний бібліографічний покажчик третього ступеня», що вийшов у Києві у 2012 році. [10]

У контексті активної діяльності, спрямованої на розвиток змістовних і добре укомплектованих довідково-бібліографічних фондів (ДБФ) наукових бібліотек, висувалися високі вимоги до організації цих колекцій. Ці вимоги враховували профіль комплектування, типологічні особливості бібліотек, напрями їхньої діяльності, контингент читачів та тематику їх запитів.

Починаючи з кінця 1980-х років, відбувалася поступова демократизація засад управління у бібліотечній сфері, спричинена суспільними перетвореннями, які зумовили потребу у нових формах бібліографічної інформації та її ресурсах. Період з початку 1990-х років характеризується національно-культурним відродженням країни, активізацією соціально-гуманітарних наукових досліджень, розвитком інформаційного суспільства і впровадженням комп'ютерних технологій. У цей час зростання обсягів інформації та появи надлишків підкреслили важливість вторинних інформаційних ресурсів, що надають доступ до першоджерел.

Бібліотеки системи Національної академії наук України (НАН України) зосередили свої зусилля на створенні електронних каталогів, бібліографічних, реферативних та проблемно-орієнтованих баз даних у відповідності із тематикою наукових досліджень установ. Це включало організацію знань, їх акумуляцію, створення конкурентоспроможних національних інформаційних ресурсів та інтеграцію їх у світову інформаційну мережу. Реферативні журнали та бібліографічні покажчики стали основними інструментами пошуку наукової інформації й поступово еволюціонували в бази даних з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Прикладом цього є український реферативний журнал «Джерело» (видається з 1995 року) і реферативна база даних «Україніка наукова» (з 1998 року). Перевагами таких баз даних є повнота і оперативність подання матеріалів, розгорнутість рефератів, простота в користуванні, постійне оновлення і досконалий пошуковий механізм. Ці бази даних не тільки виступають

як найефективніший засіб інформаційного пошуку, але також як динамічні і узагальнюючі джерела поточного стану та тенденцій розвитку науки в Україні. Наразі вони користуються великою популярністю серед користувачів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ).

Науково-бібліографічна діяльність зосереджена на реалізації концепції національної бібліографії, створенні репертуару української книжки, а також заповненні пробілів в історико-культурних та історико-біографічних дослідженнях. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського стала ключовою установою у реалізації проектів формування національної бібліографії та біографістики України наприкінці ХХ – початку ХХІ століть.

Науковці НБУВ сконцентрувалися на дослідженні та обґрунтуванні теоретичних, методологічних та організаційно-технологічних засад створення Українського бібліографічного репертуару і розробці головних напрямів формування баз даних української книги, рукописної та архівної україніки.

Бібліотекою було видано кілька важливих видань у серії «Національна бібліографія України», які здійснюють систематизацію українськомовного друку й містять покажчики книг у її фондах за різні періоди. Також було розпочато проект з формування інтегрованого каталогу україномовних книг, у тому числі зарубіжної україніки.

У серії "Джерела української біографістики", виданій Інститутом біографічних досліджень НБУВ, були опубліковані покажчики, такі як: "Книжкові джерела української біографістики у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в середині ХІХ–ХХ ст." (Київ, 2004), "Книжкові джерела української біографістики у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського з 2001 по 2003 рр." (Київ, 2006), а також "Українські персональні бібліографічні покажчики (1856–2013)" (Київ, 2015).

Бібліографи відділу довідково-бібліографічного обслуговування НБУВ підготували кілька значущих покажчиків: "Сербські фольклор і література в українських перекладах та дослідженнях" (Київ, 2005), "Держава і право: анотований каталог бібліографічних посібників" (Київ, 2010), "Українсько-

бельгійські літературні зв'язки, 1870–2008" (Київ, Львів, 2010), "Економіка. Економічні науки: бібліографічний покажчик" (Київ, 2012), "Світова економічна криза: причини, наслідки, шляхи подолання" (Київ, 2015) та інші.

Проводяться бібліографічні, історико-книгознавчі та архівно-археографічні дослідження унікальних рукописних і спеціалізованих фондів НБУВ, що є культурним надбанням України. Ці комплексні дослідження призвели до створення наукових каталогів і бібліографічних покажчиків рукописів, рідкісних і цінних видань. Відомі серед них такі як "Каталог палеотипов из фондов Центральной научной библиотеки им. В. И. Вернадского НАН Украины" (Київ 1995), "Аркушеві образотворчі видання у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (1904–1923)" (Київ, 2002) та інші.

Продемонстровано розвиток традицій національного бібліографування завдяки тому, що НБУВ продукує, зберігає та надає доступ до універсальної системи бібліографічних, реферативних та повнотекстових електронних ресурсів. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології відкривають нові можливості для створення тематичних і галузевих бібліографічних та біобібліографічних покажчиків.

Змінюються й технологічні підходи до складання бібліографічних покажчиків. Успішно апробовано технологію формування баз даних та на їх основі підготовка аннотованих каталогів окремих фондів та ретроспективних покажчиків, як наприклад: "Газети України 1946–1950 років у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: каталог" (Київ, 2012), "Газети України 1951–1955 років" (Київ, 2013) та "Газети України 1917–1920 років" (Київ, 2014).

Підготовлені як базова структура для створення бібліографічного покажчика, бази даних функціонують паралельно з розширеними можливостями пошуку та постійно доповнюються новою інформацією після виходу друкованих видань. Це можна побачити у прикладах таких бібліографій, як «Бібліографія праць В. І. Вернадського. Література про життя та діяльність» (Київ, 2012) і «Тарас Григорович Шевченко: бібліографія видань творів, 1840–2014» (Київ, 2014), що представлені на веб-порталі НБУВ.

Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника активно і послідовно розвиває науково-інформаційну діяльність, досліджуючи проблеми бібліографознавства. Основний фокус директора цієї бібліотеки зосереджується на таких аспектах, як обробка рідкісних фондів, колекцій та збірок, ретроспективний облік українських видань, а також вивчення історії української бібліографії. Тут сформовано спеціалізовані наукові школи, а команди дослідників успішно працюють з рідкісними книгами, рукописами, творами мистецтва і музичної спадщини.

Окремо розроблено архів української книги, підготовлений у 1945–1948 роках, який став основою для видання 10-томного «Репертуару української книги, 1798–1916», випущеного між 2001 і 2009 роками. Також започатковано створення багатотомної бібліографії «Українська книга в Галичині, на Буковині, Закарпатті, Волині та в еміграції, 1914–1939 рр.», причому вже опубліковано три томи.

Побачили світ також важливі бібліографічні покажчики на зразок «Товариство "Просвіта" у Львові (1868–1939 рр.)» та роботи з виданнями концерну «Українська преса». Значна роль у розвитку цієї галузі належить й іншим національним та спеціалізованим бібліотекам.

Не зважаючи на швидкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та альтернативних джерел інформації, бібліографічний покажчик залишається важливим науково-інформаційним ресурсом завдяки своєму адресному спрямуванню на конкретні наукові проблеми.

Окрім бібліотек та служб, у сфері бібліографування активно працюють також бібліофіли й учені з різних галузей науки, які з особистого інтересу або для задоволення власних наукових потреб створюють нові покажчики. Так, значні внески належать історикові Ользі Ковалевській з її роботою «Мазепіана: матеріали до бібліографії (1688–2009)», а також історикам Марині Палієнко та правознавцям Олексію й Ірині Кресінім. Багато інших відомих і менш відомих діячів теж долучаються до цієї важливої роботи, підтверджуючи цінність бібліографічного покажчика для вирішення специфічних проблем.

Аналіз статистики видання бібліографічних покажчиків, наведеної Книжковою палатою України, дозволяє зробити висновок, що покажчики є унікальним продуктом. Наприклад, у 2012 році, за даними Книжкової палати, було видано 26 036 назв книг, з яких лише 185 були бібліографічними покажчиками. У 2015 році ці цифри склали відповідно 19 958 назв книг і 139 бібліографічних видань [16].

Таблиця 1.2.

Випуск видавничої продукції в Україні

Роки	Книги та брошури		Бібліографічні видання	
	Кількість видань, друк. од.	Тираж, тис. пр.	Кількість видань, друк. од.	Тираж, тис. пр.
2015	19 958	36 409,8	139	34,6
2014	22 044	55 312,0	130	34,8
2013	26 323	69 575,7	180	38,6
2012	26 036	62 120,5	185	36,7
2011	22 826	46 565,7	183	36,9
2010	22 557	45 058,3	231	46,3
2009	22 491	48 514,4	182	1 056,7
2008	24 040	58 158,1	159	41,0
2007	17 987	56 111,7	146	39,8
2006	15 867	54 209,6	199	74,5
2005	15 720	54 059,8	137	45,4

Приблизні підрахунки кількості видань окремих бібліографічних посібників можна зробити, проаналізувавши щорічний метабібліографічний довідник, складений фахівцями Національної парламентської бібліотеки України. Цей довідник формується на основі даних про отримані бібліографічні посібники у фонди Національної парламентської бібліотеки України та Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, які видаються з 2009 року.

Видання слугує ефективним навігатором у сфері вторинних інформаційних продуктів і надає інформацію про бібліографічні посібники, підготовлені різними

бібліотеками, науковими установами, університетами та приватними особами. Він включає дані про державні та окремо видані бібліографічні покажчики, такі як ретроспективні та поточні, науково-допоміжні, професійно-виробничі та рекомендаційні, а також огляди, методико-бібліографічні матеріали й біобібліографічні покажчики.

Аналізуючи бібліографічні посібники, доступні на веб-сайтах і блогах українських бібліотек, можна помітити ширший тематичний, жанровий та кількісний діапазон електронних видань. Враховуючи недостатнє фінансування бібліотечної діяльності державою та малі тиражі (в середньому 10–100 примірників), не завжди вдається повністю укомплектувати фонди великих бібліотек. Спостерігається тенденція до публікації не тільки друкованих покажчиків та їхніх електронних версій з різними ISBN, але й створення виключно електронних посібників.

Електронні покажчики зберігають свою суть і функціональне призначення, змінюються лише форма, носій (CD, DVD) і спосіб доступу до ресурсу (онлайн або локальний). Ретроспективні бібліографічні покажчики оцифровуються та стають органічною частиною електронних колекцій довідково-бібліографічних ресурсів.

Позитивним є те, що сучасні користувачі мають оперативний доступ до нових онлайн-бібліографічних покажчиків через веб-сайти бібліотек. Постійний моніторинг, архівування і упорядкування цих ресурсів стали невід'ємною частиною роботи довідково-бібліографічних служб. Створення електронних вказівників веббібліографічних ресурсів перетворюється на важливий напрям діяльності наукових бібліотек. Це підкреслює зростаючу роль навігаційної функції бібліотеки і діяльності бібліографа в організації інформаційних ресурсів та орієнтації користувачів. Все це базується на довідково-бібліографічних ресурсах і знаннях про інформацію.

З огляду на те, що бібліографічна діяльність виступає засобом організації доступу до інформації та знань, вона повинна відповідати інформаційним потребам користувачів у мінливому інформаційному середовищі, передбачати потреби суспільства та потенційних користувачів, випереджати ці потреби, удосконалювати

індивідуальні форми обслуговування. Це передбачає застосування методів аналізу та синтезу різноманітних джерел пошуку (як традиційних, так і електронних) для визначення оптимальних шляхів пошуку інформації та надання релевантних результатів згідно з запитами користувачів. Бібліографічний покажчик надає оптимальне рішення завдяки своєму конкретному адресно-цільовому тематичному охопленню.

При створенні такого покажчика важливе значення мають наукові принципи систематизації документів та індивідуальний підхід для більш повного висвітлення і зручнішої презентації літератури з конкретних питань, враховуючи тему, цільове призначення та потенційну аудиторію користувачів.

Оксана Галганова, авторка методичного посібника з укладання покажчиків, підкреслює, що застосування науково-методичних рекомендацій у кожному конкретному випадку вимагає творчого підходу. Упорядкування бібліографічного посібника є творчим процесом, який залежить не лише від типу, виду, жанру майбутнього видання та специфіки літератури, що підлягає бібліографуванню, але й значною мірою від індивідуальних особливостей особистості бібліографа. [9, с. 5]

Щоб користувач міг ефективно здобувати знання, йому необхідно мати доступ до джерел інформації у найбільш раціональній спосіб. Бібліографічний покажчик є одним з найкращих засобів для знаходження інформації на конкретну тему, адже представляє її комплексно, узагальнено, систематизовано та ретроспективно. Він допомагає відшукувати необхідні документи, надає відомості про наявність документів певних видів за змістом і оцінює їх за якістю, беручи до уваги науково-інформаційні потреби галузі, враховуючи потенційні групові та індивідуальні запити, а також рівень освіти чи професійної підготовки користувачів.

Незважаючи на широке впровадження інформаційних технологій та створення різноманітних баз даних – бібліографічних, реферативних, повнотекстових – як тематичних, галузевих, так і універсальних, що відіграють ключову роль у науково-інформаційному забезпеченні науки і освіти, бібліографічний покажчик залишається важливим компонентом у системі довідково-бібліографічного обслуговування користувачів. Він виконує такі функції як науково-інформаційну,

науководопоміжну, кумулятивну, ідентифікаційну, пошукову, комунікаційну, оціночну та рекомендаційну. Аналітико-синтетична обробка і створення пошукових образів первинних документів забезпечують інтелектуальний доступ до їх змісту та входження у систему соціальних комунікацій.

На сьогодні в галузі бібліографування активно працюють численні бібліотеки та науково-інформаційні установи, створюючи бібліографічні посібники, різноманітні за змістом, призначенням і складом відображених матеріалів. Проте актуальне повідомлення про ці посібники в усіх формах – друкованій та електронній – потребує більшої повноти та оперативності. В умовах обмежених фінансових і кадрових ресурсів варто розвивати створення загальнонаціонального консолідованого інтернет-порталу з використанням вікі-технологій, що міститиме інформацію про бібліографічні посібники та реферативні видання з усіх галузей знань, а також про закордонні спеціалізовані бази даних, доступні українським користувачам.

1.3. Державна бібліографія України і міжнародні вимоги

Державна Національна бібліографія (НБ) є акумулятором інформації про документальні потоки окремих держав і народів. У ній об'єктивно відображається (із застосуванням бібліографічного методу) досягнення (або занепад) національної культури, економічний і соціальний розвиток країни. Національна бібліографія має велике значення для всіх ланок бібліографування і обслуговування в інформаційно-документальних структурах. Відсутність або недосконалість НБ спричинює тотальну амнезію.

Велику роль НБ для міжнародного співробітництва й обміну інформацією про досягнення культури визнає ЮНЕСКО (підтримуючи такі дослідження з 50-х років), у структурах якої збираються відомості про НБ окремих країн, дається інформація і аналізується її стан, проводяться наради й конференції, розробляються міжнародні рекомендації.

Базою реалізації однієї з міжнародних програм ЮНЕСКО- Універсальний бібліографічний облік (УБО) (в 1987 р. об'єдналися з Програмою Міжнародний МАРК (МПМ) під назвою Універсальний бібліографічний облік Міжнародний МАРК (УБОІМ)- визнано національну бібліографію. Це зумовило уніфікацію методів бібліографування на світовому рівні, тобто створення міжнародних стандартів на складання бібліографічних записів і міжнародного комунікативного формату ЮНІМАРК.

Велике значення для розвитку НБ різних країн світу мають рекомендації ЮНЕСКО, прийняті Міжнародним конгресом з національної бібліографії у Парижі (1977) щодо організації, бази принципів обліку документів, форм реалізації НБ, об'єкта і методів бібліографування (російською мовою вони були опубліковані у статті: Базова И. Ю., Гвишиани Л. А., Фортунин Ю. И. Международный конгресс по национальной библиографии (Сов. Библиогр., 1978, №1, с. 96-107), які не втратили актуальності й до сьогодні. Багато країн, як свідчать матеріали ІФЛА (ЮНЕСКО), активно впроваджують ці рекомендації. Нами вони вибрані не тільки як теоретична модель, прийняттю якої передувала ґрунтовна робота Бібліографічної комісії ІФЛА з аналізу стану НБ у понад 40 країнах світу, а як репрезентативний документ, що має і досі великий вплив на розвиток НБ у всьому світі.

На Конгресі було підтверджено раніш ухвалені рекомендації щодо необхідності створення в кожній країні центру НБ. Його функції може виконувати національна бібліотека, бібліографічна установа, приватна фірма. Тоді ж уперше було введено узагальнюючий термін – «національне бібліографічне агентство». Такий центр повинен мати достатні кошти для роботи, приміщення, спеціальне обладнання, кваліфіковані кадри, одержувати документи, що мають надходити згідно із законом про обов'язковий примірник.

Функції Національного бібліографічного агентства такі: складання достовірних бібліографічних записів друкованих у країні документів; одержання і контроль за надходженням згідно із законом про обов'язковий примірник; створення банків даних або карток авторитетних заголовків бібліографічних описів-форм прізвищ національних авторів; розробка національних правил складання

бібліографічних записів відповідно до Міжнародного стандартного бібліографічного опису (МСБО); надання бібліографічної інформації у вигляді сигнальних покажчиків, друкованих карток, на магнітних стрічках, мікроафішах та інших формах, які можуть виникнути з часом; складання ретроспективних покажчиків вітчизняної літератури і створення банків даних про них; створення бази для національної статистики друку; проставлення міжнародних стандартних номерів книг (ІСБН) і серіальних видань (ІССН); створення національного інформаційного центру реєстрації серіальних видань у межах ІСДС; координація і кооперування діяльності з іншими інформаційними центрами в межах програми НАТІС.

Відповідати за надходження нових документів (протягом місяця) повинні установи, що їх видають. Усім країнам, де було ухвалено закон про обов'язковий примірник, рекомендовано переглянути його з метою розширення об'єктів обліку за рахунок нетрадиційних носіїв інформації. У більшості країн світу це було зроблено.

Основоположний принцип поточної національної бібліографії (ПНБ) – територіальний. Країнам, де використовувались інші принципи (мовний, комплексний), було запропоновано документи, що виходять поза межами країни, бібліографувати окремо від масиву вітчизняної продукції, щоб запобігти дублюванню бібліографічної інформації у межах УБО. На 46-ій сесії ІФЛА в Манілі (1980) для позначення цих матеріалів було запроваджено термін «екстеріорика».

Традиційні й нетрадиційні форми передачі бібліографічної інформації мають рівне право.

Згідно з пропозицією Конгресу об'єктом ПНБ слід вважати книги, перші номери або перейменовані серіальні та офіційні видання. Країни, що мають свої традиції й умови для розвитку НБ, продовжують дослідження додаткових категорій матеріалів (вони повинні відбитися у виданнях НБ) і виробляють пропозиції про пріоритет щодо їх обліку. Було розроблено «Динамічну модель охоплення документів у ПНБ» (затверджено на 47-ій сесії ІФЛА в Лейпцігу). Згідно з її концепцією передбачається підрозділ документів, які мають у ПНБ три рівні: I – установлений Міжнародним конгресом з НБ: книги, серіальні видання (нові, перейменовані та офіційні); II – дисертації, картографічні і нотні видання, стандарти

та патенти (описи винаходів), доповіді наукових конференцій і науково-дослідні звіти; III – статті із серіальних видань, репродукції образотворчого мистецтва, грамплатівки і відеоплівки, звукові касети, гравюри, плакати, фірмова література, кінофільми, видання шрифтом Брайля, носії інформації, що читає машина. Поза межами цієї моделі (після ризику) виділено екстеріоріку.

Конгрес 1977 р. розробив методичні вимоги до друкованих сигнальних бібліографічних посібників, які й сьогодні є найпоширенішою формою реалізації ПНБ у всьому світі. Друковані посібники доцільно випускати з періодичністю від щотижневої до щоквартальної з кумуляцією меншою мірою – щорічно; їх краще друкувати на папері міжнародного формату (A4), мати чітко оформлену обкладинку і (або) титульний аркуш; посібники необхідно розподілити на передмову (її треба давати обов'язково в першому випуску за рік), основний текст і допоміжні покажчики (кумуляються один раз на рік).

Бібліографічні записи в основному тексті (як показав світовий досвід) краще складати відповідно до основних вимог МСБО, з використанням ІСБН та ІССН, якщо в країні ведеться міжнародна стандартна нумерація. У посібниках з ПНБ доцільно, згідно з рекомендаціями, відображати друковані видання країни всіма мовами й алфавітами, бажано мовою оригіналу, записи групувати систематично, відповідно до схеми класифікації (ДК або УДК).

Багатоаспектність змісту документів розкривається завдяки включенню в бібліографічний запис предметних рубрик і класифікаційних індексів. Важливо підвищувати оперативність інформації в ПНБ, ширше використовувати каталогізацію у виданні, чому сприяє укладання договорів між видавцями та національними бібліографічними агенствами про надсилання до останніх відомостей про документи до виходу їх у світ ще на стадії гранок і заголовків.

Розглянемо стан державної бібліографії України під кутом зору міжнародних вимог з початку 80-х років аж до сьогодення.

У 80-ті роки Книжкова палата УСРС ім.Івана Федорова в Харкові виконувала функції національного бібліографічного агенства. Вона одержувала обов'язковий

примірник, пильно контролювала його доставку, що дало можливість створити один з найбільших у колишньому Союзі Архів друку (понад 10 млн. од.)

Споживач досить швидко міг одержати інформацію про нову літературу. Цьому сприяв випуск цілої низки посібників державної бібліографії, до якої входили сім сигнальних покажчиків: «Літопис книг», «Літопис періодичних видань», «Літопис нот», «Літопис образотворчих видань», «Літопис журнальних статей», «Літопис газетних статей», «Літопис рецензій».

У них було відображено бібліографічну інформацію про майже всі друковані видання, які виходили в Україні (щоб було передбачено динамічною моделлю охоплення документів у ПНБ), за винятком географічних карт (вони реєструвалися тільки Всесоюзною книжковою палатою), промислових каталогів (фірмової літератури), стандартів окремих підприємств і описів винаходів (реєструвалися всесоюзними органами інформації). Автореферати дисертацій і видання шрифтом Брайля бібліографувалися в «Літопису книг».

Відсутність обліку і бібліографування кіно-фото-фонодокументів пояснювалась тим, що закон про обов'язковий контрольний примірник у нашій країні не поширювався на ці документи.

Палата намагалась скоротити інформаційний інтервал від виходу видання у світ і до відображення у державних бібліографічних покажчиках. Ще на початку 80-х років (за даними Ю.Б. Медведєва) у «Літопису книг» інтервал становив 22 дні, в «Літопису журнальних статей» - 16, в інших – значно більший відтинок часу. На думку Ю.Б. Медведєва, зменшити інформаційний інтервал можна удосконаленням технології бібліографування, скороченням строків виготовлення покажчиків, частотою періодичних видань і, головне, заміною традиційних методів на нетрадиційні. Йдеться про використання автоматизації в обробці бібліографічної інформації.

Методики бібліографування в літописах відповідали науковим розробкам, які велися Всесоюзною книжковою палатою, і значною мірою – міжнародним вимогам. Опис у них складався з дотриманням державного стандарту 7.1-84, який, у свою чергу, базується на МСБО. Українські й російські книги описувалися мовою

оригіналу. Тільки книги румунською, угорською та іншими мовами, які використовують латинську графіку, бібліографувались українською, з вказівкою в примітці мови оригіналу. Групувалися записи в літописах систематично за «Єдиною схемою класифікації літератури для книговидавництва в СРСР». Усі літописи в своєму складі мали довідково-пошуковий апарат: передмову в першому випуску і допоміжні покажчики, що кумулювались за рік. Поліграфічне оформлення сигнальних покажчиків державної бібліографії відповідало міжнародним вимогам. Відходом від них можна вважати відсутність кумулятивних щорічних покажчиків (були видані лише за 1945, 1954 і 1955 рр.)

Принцип охоплення документів (відповідно до міжнародних вимог) у посібниках ПНБ України був територіальний. Екстеріорика відображалась у покажчику «Українська РСР у пресі СРСР і зарубіжних соціалістичних країн» (до 1980 р. – «Українська РСР у виданнях республік Радянського Союзу і країн соціалістичної співдружності»), який з 1958 р. щорічно складався спільно з Державною бібліотекою України і відображав бібліографічну інформацію про книги, журнальні й газетні статті, рецензії, образотворчі видання і ноти, що належали українським авторам, а також рецензії на їхні твори, видані поза межами України.

Крім створення державних бібліографічних покажчиків, Книжкова палата України з 1927 р. видавала ПНБ у формі друкованих карток. В останні роки вийшло три комплекти: повний – для наукових бібліотек; скорочений – для масових і дитячих. Видавалися галузеві комплекти з техніки, сільського господарства і медицини.

Вельми плідною була діяльність палати по створенню ретроспективних покажчиків, зокрема серіальних видань України: випуск посібника «Періодичні видання УСРС. Газети» за 1967-1980 рр., три випуски покажчика «Періодичні видання УСРС. Журнали» за той же період. Здійснювалося бібліографування нотних за 1966-1971 рр. На жаль, не так успішно склалися справи з національним бібліографічним репертуаром «Книги УСРС. 1917-1976 рр.», п'ять томів якого було

підготовлено до друку ще в середині 70-х років, але не видруковано з ідеологічних міркувань. І досі роботу над цим покажчиком не поновлено.

У цілому, якщо не враховувати відсутності автоматизації процесів бібліографування і пов'язаних з цим вад, можна стверджувати відповідність державної бібліографії України у 80-х роках аж до 1990 р. основним міжнародним вимогам.

З 1991 р. в Києві почало діяти Республіканське бібліографічно-видавниче об'єднання «Книжкова палат УРСР імені Івана Федорова». Через рік його було перейменовано на Національне науково-виробниче об'єднання (ННВО) «Книжкова палата України», до якого входять Книжкова палата, її філія в Харкові і видавництво «Час». У Харківській філії залишилася друкарня, де виходять посібники державної бібліографії.

Книжкова палата в Києві має сучасне приміщення, у якому значно кращі, ніж в Харківській, умови не тільки для зберігання національного архіву друку (обсягом 12 млн. видань), а й для роботи працівників. Вона одержує обов'язкові й примірник. Передбачено доставку друкованих видань тільки від державних видавництв. Але за сучасної комерціалізації видавничої справи (в Україні зараз налічується більше 1,5 тисячі приватних видавництв) обмежуватися реєстрацією лише державної видавничої продукції не можна. Україні конче потрібно прийняти новий закон про обов'язковий примірник, який би передбачав контроль і санкції не тільки адміністративні щодо державних видавництв, а й економічні (штрафні) відносно приватних. Видавництва мають надавати Книжковій палаті відомості про видання, котрі виходять у світ, щоб здійснювати каталогізацію, як робиться в Англії, Німеччині та інших країнах. Це потрібно і для державної бібліографії, і для книготорговельної мережі, яка не має можливості видавати перспективну інформацію (видавництво «Час» припинило випуск газети «Друг читача»).

Коли Книжкову палату було переведено в Київ, її керівництво обіцяло зосередити увагу на випуску посібників поточної і ретроспективної бібліографії, застосовуючи бібліографування. Проте з 1991 р. Книжкова палата надає інформацію про нову літературу в скороченому вигляді. Замість семи літописів зараз видається

тільки три: «Літопис книг», «Літопис журнальних статей». Випуск «Літопису періодичних видань», «Літопису нот», «Літопису образотворчих видань», «Літопису рецензій», вважається недоцільним з економічних міркувань.

Образотворчі видання частково, тільки альбоми репродукцій, відображаються в «Літопису книг» (розділ 51-й). У 52-му розділі бібліографуються видані окремо ноти. З 1994 р. у «Літопису книги» записи групуються за схемою УДК і ці видання розміщуються в розділі мистецтвознавства. Отже, поза межами бібліографічного інформування залишаються аркушеві видання (гравюри і плакати), нотні публікації з періодичних видань і збірників.

Якщо рецензії частково відображаються на сторінках «Літопису журнальних статей», то серіальні видання майже не бібліографуються. В наш час преса надзвичайно динамічна, з'являються нові періодичні видання (деякі зовсім ненадовго), зникають або набувають інших назв старі. За цим повинна стежити Книжкова палата і відбивати у своїх бібліографічних виданнях – інакше все це буде втрачено для історії назавжди.

Прикро, що Палата відмовилася з 1992 р. від видання друкованої картки, яка оперативніше інформувала про нові видання і матеріали з них, ніж «літописи», що видаються тепер несвоєчасно. Це пов'язано з тим, що вони готуються в Києві, а друкуються в Харкові, що автоматично збільшує інформаційний інтервал. Так, 3-й і 4-й випуски двотижневого «Літопису книг» за 1993 р. надійшли до бібліотеки у середині квітня. Дуже великий інформаційний інтервал (до півроку) в «Літопису журнальних статей» і «Літопису газетних статей». Це ставить під сумнів доцільність одержання застарілої інформації для потреб науки й культури.

Додамо, що відмова від видання друкованої картки Книжковою палатою погіршила стан каталогізації в Україні, де більшість бібліотек відображає свої фонди в карткових каталогах і ще не скоро перейде до електронних.

Крім того, централізована каталогізація (введена в Україні з 1927 р.) на сучасному етапі впроваджує міжнародні правила складання бібліографічних записів, що дає можливість обмінюватись інформацією в рамках програм УБУІМ і ЮАП.

Змінилася методика бібліографування документів у «літописах». Проте не на краще. Дуже не зручно складати записи на всі видання (російські також) українською мовою. Це не відповідає міжнародним вимогам про необхідність бібліографії мовою оригіналу. Лише в тих випадках, коли видані документи використовують іншу графіку (в наших умовах це видання угорською, польською, румунською мовами), допускаються переклади записів.

Групування записів у «літописах» велося за «Єдиною класифікацією літератури для книговидання в СРСР» (ЄКЛ), яку дещо змінили щодо видань творів К.Маркса, Ф.Енгельса, В.Леніна. З 1994 р. Палата перейшла на УДК, яка стала найпоширенішою в НБ більшості країн світу, і визнана ЮНЕСКО міжнародною.

Недосконалий і довідково-пошуковий апарат літописів. Йдеться про те, що перші номери за 1993 р. друкувалися без передмов, передбачених рекомендаціями ЮНЕСКО, але з 1994 р. вони були поновлені. Незручністю для споживачів є відсутність у ЛЖС і ЛГС предметного допоміжного покажчика, який полегшив би пошук бібліографічної інформації з вузьких питань. Його створення можливе на базі автоматизованої інформаційної технології, яку палатою досі не впроваджено.

Використання тільки ручної технології для підготовки бібліографічної інформації унеможлиблює випуск Палатою кумулятивних і ретроспективних покажчиків з літератури, яка видавалась у пореволюційні роки. Вона не бере участі у створенні бібліографічного репертуару української книги і періодичних видань, що складається зусиллями наукових бібліотек, установ і музеїв нашої країни в рамках програми «Документальна пам'ять України».

У карткових каталогах харківської Книжкової палати, перевезення до Києва, зберігається багатюща бібліографічна інформація про видання в межах України. Вона повинна бути закладена в банк даних. Київська палата має для цього умови, але їх не використовує. Ця інформація знадобиться не тільки у ході складання бібліографічного репертуару української друкованої продукції, а й при обміні інформацією з бібліографічними агенствами з метою виявлення літератури української діаспори.

Тим часом частково цей матеріал нагромаджено в покажчику «Українська РСР у пресі СРСР і зарубіжних соціалістичних країн», який треба було не припиняти, а продовжувати під назвою «Україна у пресі зарубіжних країн».

На жаль, ННБО «Книжкова палата України» не публікує статистичних відомостей про стан видавничої справи в державі. Нема достовірної інформації про кількість видавництв (державних і комерційних), число виданих ними книг, періодичних видань, нот, образотворчих видань тощо, про мовний склад видань, структуру видавничої продукції за видами видань згідно з їх суспільним призначенням.

Отже, відставання Палати від інших національних бібліографічних агенств світку наявне. Але для того, щоб увійти до світової інформаційної системи, НБ повинна відповідати міжнародним вимогам. Треба не тільки поновити зруйноване в цій галузі діяльності, а й сміливіше і швидше створювати нове.

Висновок до розділу 1

Науково-допоміжні бібліографічні покажчики відіграють ключову роль у сучасній науковій діяльності, сприяючи впорядкуванню знань та полегшуючи доступ до інформаційних ресурсів. Їх сутність полягає в тому, щоб забезпечити дослідників та користувачів структурованою інформацією, що підтримує науковий прогрес, оптимізує пошуковий процес та сприяє розвитку спеціалізованих галузей знань.

Історія розвитку бібліографічних покажчиків свідчить про їх еволюцію від простих списків джерел до складних інформаційних систем, що інтегрують міжнародні стандарти. Зі зростанням обсягів знань і появою нових технологій бібліографічні покажчики не лише розширювали свої функції, але й ставали важливими інструментами наукових комунікацій, підвищуючи ефективність наукових досліджень.

Державна бібліографія України, орієнтуючись на міжнародні вимоги, забезпечує високу якість бібліографічних ресурсів, сприяє інтеграції вітчизняних

досягнень у світовий інформаційний простір і підтримує розвиток української науки. Дотримання міжнародних стандартів дозволяє Україні забезпечувати доступ до актуальної та якісної інформації, інтегруючи національну бібліографію в глобальну наукову спільноту.

Таким чином, науково-допоміжні бібліографічні показники, їх історичний розвиток та державна підтримка в Україні підкреслюють важливість системного підходу до збереження, розповсюдження та оптимізації інформації в науковій діяльності.

РОЗДІЛ 2.

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО СТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ НАУКОВО-ДОПОМІЖНИХ БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОКАЖЧИКІВ

2.1. Роль бібліотечних класифікацій як одного з сучасних способів організації інформації

У 2011 році глобальний обсяг електронних даних, створених людиною, перевищив 1,8 зеттабайт, що в 57 разів перевищує кількість піщинок на пляжах планети. За даними Міжнародної корпорації даних (IDC, глобальної консалтингової компанії в галузі інформаційних технологій), кількість даних на планеті буде щонайменше подвоюватися кожні два роки до 2020 року. Таке лавиноподібне зростання дає підстави вченим говорити про інформаційний вибух. Зворотним боком цього процесу є необхідність впорядкування новостворених послідовностей: За даними Webopedia (онлайн-енциклопедії IT-термінів), близько 80-90% всієї інформації в Інтернеті сьогодні є неструктурованою [17]. Таким чином, великі обсяги даних ніяк не організовані і не мають визначеної структури.

На думку О. Л. Лаврик, інформація з Інтернету не має сенсу, якщо вона не систематизована [18, 83]. Природно, що бібліотеки, які традиційно спеціалізуються на систематизації та якісному відборі документів на традиційних носіях, мають великий потенціал для того, щоб робити те ж саме для веб-ресурсів. Одним з інструментів для цього може стати бібліотечна класифікація. Необхідність підвищення ефективності доступу до інформації в зростаючому електронному середовищі є складовою позитивної динаміки прогресу людства на шляху розвитку, створення та накопичення знань, що визначає актуальність обраної тематики.

Ф. В. Ланкастер висунув концепцію майбутнього повністю безпаперового суспільства в 1978 році (рік публікації його монографії «На шляху до безпаперової інформаційної системи»).

Він висунув концепцію побудови в майбутньому повністю безпаперового суспільства. Згідно з цією концепцією, папір як засіб комунікації (документи, пошта, листи тощо) незабаром буде повністю замінений електронним зв'язком і цифровим зберіганням інформації. Згідно з дослідженням, проведеним М. Гілбертом з Університету Південної Каліфорнії, навіть у 2013 році частка інформації в нецифрових форматах у світі становила менше 2% [19, 17-18]. Безперечно, до настання електронної ери кількість і різноманітність книг і журналів, якими володіють бібліотеки, а також ефективність, логічність і гнучкість їхніх класифікаційних систем були показниками якості їхньої роботи. Однак, оскільки основним завданням академічних бібліотек є надання інформації, необхідної для наукових досліджень, якість їхньої роботи сьогодні слід вимірювати не кількістю фізичних одиниць зберігання в їхніх фондах, а легкістю та ефективністю доступу до відповідних наукових документів. З настанням електронної ери першим кроком до покращення такого доступу до бібліотечних фондів стало впровадження інтегрованих бібліотечних систем, які автоматизують бібліографічний пошук та каталогізацію [20, 124].

О. Лаврик вважає, що класифікаційні системи добре підходять для систематизації електронних ресурсів, які сьогодні є кількісно домінуючим форматом документів. Він підкреслює, що основною проблемою роботи в Інтернеті є пошук якісної інформації, яка має більше спільного з інформаційним шумом, ніж з якістю ресурсу. В умовах, коли майже будь-хто може публікуватися в Інтернеті, бібліотекарям доводиться ретельно аналізувати великі обсяги інформації, щоб виявити цінні ресурси, які їм потрібні. Більше того, цей процес вимагає прагматичного підходу. Каталогізувати всі інтернет-ресурси один за одним - це все одно, що намагатися зібрати в одній бібліотеці всі книжкові видання світу, які постійно змінюються [21, 83]. На думку А. Славіка, бібліотечні класифікації створюються для того, щоб виступати посередниками для документальної інформації, відображаючи багатогранну природу предмета. Це: аспект представлення з точки зору науки, в контексті якої розглядається предмет; форма представлення інформації - аналітична, історична, критична тощо; аспект

користувача - для кого і з якою метою створено документ; форма оприлюднення інформації - книги, статті, дослідження, мова тощо; точка зору автора; тип носія документа - текст, звук, зображення тощо - фіксується і репрезентується інформація. Тематичні класифікації, розроблені в бібліотечній сфері, були створені ще в докомп'ютерну епоху, але сьогодні їх можна використовувати для класифікації та пошуку інформаційних ресурсів, особливо в Інтернеті. Багато з них мають перевагу в тому, що є загальними та універсальними. Прикладами універсальної мови є бібліотечні класифікації, такі як УДК, Класифікація Дьюї, Класифікація Бібліотеки Конгресу США та інші національні класифікації. Між 1970 і 1980 роками, після спаду інтересу до класифікації документів, інтерес до класифікації документів зріс. Її нинішня роль в організації інформації та виявленні ресурсів виправдана тим, що вона уможлиблює пошук між колекціями та міждоменний пошук. При цьому вони не тільки підтримують перегляд ресурсів, але й формують основу для лексичних репрезентацій [22, 2].

У 1983 році дослідник Е. Свеноніус переглянув системи класифікації, щоб забезпечити лінгвістичну підтримку нових інформаційних технологій. Свеноніус перерахував деякі з її переваг:

- дозволити недосвідченим користувачам, незнайомим з предметом, його структурою і термінологією, орієнтуватися в бібліотечних базах даних;
- надати можливість легко маніпулювати бібліотечною інформацією, обмежувати обсяг пошуку і відбирати необхідні предметні частини з великої колекції;
- створити єдину основу для предметного пошуку різних типів електронних документів (бібліографічних посилань, рефератів, електронних текстів);
- створити умови для організації багатомовної електронної інформації за тематикою.

Усі спеціалізовані пошукові сервіси, що функціонують в Інтернеті, можна умовно поділити на два типи: пошукові системи (або пошукові машини) та каталоги. Останні забезпечують пошук на основі спеціалізованого тематичного ієрархічного «дерева». Гіпертекстова природа Інтернету передбачає, що ієрархічна

бібліотечна класифікація природно підходить для перегляду даних на веб-серверах і слугує останнім аргументом на користь переваг, перелічених Е. Свеноніусом. Незважаючи на відкриту організацію бібліотечно-інформаційного середовища, предметно-орієнтований підхід, характерний для Десяткової класифікації Дьюї та таксономії Бібліотеки Конгресу США, також дозволяє здійснювати дослідницький перегляд і випадкові відкриття [23, 30]: «Ми не завжди точно знаємо, що ми шукаємо. Ми не знаємо. Ми можемо навіть не знати його повної назви. В інших випадках інформаційна потреба може бути нечіткою і не може бути точно сформульована. Тому пошук інформації часто є інтерактивним. Результати першого пошуку можуть вплинути на напрямок і кінцевий результат подальших пошуків. Процедура пошуку інформації може включати важливий елемент асоціативного навчання» [23, 87]. Будь-яка класифікація включатиме відповідні наукові таксономії, які пов'язані з досліджуваною субдисципліною. Наприклад, у класах біології ДКД та УДК є таксономія рослин і тварин, і ця ж таксономія повторно використовується в класі сільського господарства. У цьому випадку кожна таксономічна система буде посилатися на ті ж факти і поняття, що використовуються в кожній системі. Таким чином, ця структура підтримує погляди Л. Розенфельда і П. Морвіля, дозволяючи зіставляти знання і розглядати одні й ті ж поняття з різних точок зору, незалежно від галузі дослідження.

У 2004 році в США було видано близько 50 000 книг, тоді як колекція Всесвітньої павутини, що налічує близько 320 мільярдів сторінок, продовжує зростати і змінюватися. Коли виходить перша книга, її оцінюють редактори та видавці, можливо, за художню чи наукову цінність. Коли створюється веб-сторінка, вона просто завантажується на сервер [24, 22] Тому є ще один дуже важливий аргумент на користь використання бібліотечної класифікації сьогодні: Як зазначає А. Норуз: «У Мережі немає авторитету, вона не є книгою, вона є колекцією книг. Будь-хто може публікувати і публікує. Бібліотекарі можуть відігравати важливу роль в усуненні плутанини і створенні анотованих списків літератури, якими автори можуть користуватися з упевненістю. Величезні ресурси Інтернету виграють від досвіду бібліотекарів у таких сферах, як індексування, каталогізація та методи

пошуку, і попит на такі навички зростатиме, оскільки користувачі приділятимуть більше уваги пошукам, які вони здійснюють» [24, 22]. Існує дещо менш важливий, але практичний аспект інтеграції бібліотечної класифікації у веб-середовище. Він не пов'язаний безпосередньо з методологією організації інформації, а з конкретними прийомами і функціональними можливостями тематичних репрезентацій у веб-середовищі. Тим не менш, це видається досить важливим: Між 1987 і 2001 роками відділ технічних послуг бібліотек Університету штату Айова провів дослідження витрат часу персоналу і витрат на каталогізацію. Між 1990-1991 і 1997-1998 роками середня вартість каталогізації однієї назви знизилася з \$20,83 до \$16,25, а на кінець 1999 року становила \$6,13. Таке скорочення витрат відбулося завдяки більшому залученню до процесу каталогізації інституційного персоналу, який займається каталогізацією, автоматизацією та підтримкою [25, 143-144].

На перший погляд, ці цифри не мають прямого відношення до конкретних (здебільшого методологічних) процесів систематизації. Однак вони свідчать про майже трикратну економію коштів, яка стала можливою, зокрема, завдяки інтеграції бібліотечної класифікації у веб-простір. Найвідомішою з класифікаційних схем, що з'явилися з появою каталожних сервісів, є схема Yahoo! - інформаційного веб-сервісу, створеного в 1994 році. Ця схема містить 14 основних категорій із загальною кількістю розділів і підрозділів близько 20 000. Згідно з дослідженням Візен-Гетца, лише чотири з 50 найпопулярніших категорій Yahoo! не відповідають класифікації Дьюї або класифікації Бібліотеки Конгресу США. Загалом, бібліотечні класифікації мають перевагу над схемами класифікації в Інтернеті в тому, що вони виражають конкретні класи.[26, 6] Тобто вони відомі ширшому колу користувачів, ніж класифікаційні типи, підтримуються великими бібліотечними центрами, мають добре розроблену методологічну базу для підтримання в актуальному стані, охоплюють усі галузі знань і дають можливість обмежити пошуковий простір, виокремлюють необхідну тематичну інформацію тощо.

Борович Б. О. ще на першому Всеукраїнському бібліотечному з'їзді у Харкові 1926 р. давав доволі критичну оцінку бібліотечній систематизації як такій: «Практика показала – каталоги, побудовані на системі класифікації наук,

виявилися неідеальними. Ми знаємо біля трьох десятків таких систем і знаємо, що будь-яке нове наукове відкриття робить важку пробоїну в кожній науковій класифікації. Це, власне, природно, адже наука відображає життя і прогрес, а система відображає рух науки [27,108]». Навіть з позицій сучасності деякі перестороги Б. О. Боровича виглядають цілком доречними і зараз: «Систематичні каталоги виявилися б непридатними для роботи з читачами навіть у тому випадку, якби наука туп-цялася на одному місці, і відповідно вони не відставали б. Навіть якби класифікаційні ділення не старіли, якби вони не були настільки умовними, чи могли б вони стати точним та швидким інструментом якщо: вони не спроможні дати відповідь на конкретне вузьке питання; змушують подовгу ритися у загальному матеріалі; вимагають великих наукових знань від читача; не включають ні окремих розділів книг і збірників ні окремих статей з періодичних видань і т.д. [27,108]». Користуючись однаковими класифікаційними таблицями (рубрикаторами, класифікаторами), можна по різному виконувати систематизування документів, відносити їх до різних рубрик. Саме правильність і доцільність розподілу матеріалів за рубриками забезпечує не лише одна класифікація, а й застосована методика. Методика зумовлена не тільки особливостями тих чи інших таблиць, а й загальними принципами систематизування [28, 90]. К. В. Лобузін зазначає, що, незважаючи на безперечні переваги у справі тематичного впорядкування електронних інформаційних ресурсів, класифікаційні схеми вирішують далеко не всі проблеми змістового розкриття накопичених знань і мають низку недоліків: важко оновлюються, нова актуальна термінологія несвоєчасно стає предметом їхнього представлення; не дають змоги вести вузькотематичний та багатоаспектний пошук спеціальної наукової інформації; відображають зміст електронних документів занадто схематично і формально; пошуковий образ електронного документа часто залежить від індивідуальної особливості поглядів та рівня знань людини, яка описує документ; процедури опрацювання документів за такими схемами поглинають багато часу і потребують підтримки висококваліфікованих фахівців [29, 103–104].

Бібліотеки традиційно керуються всеосяжними схемами класифікації та правилами каталогізації. Однак у сучасному контексті цього недостатньо, і дані

повинні бути представлені у формі, придатній для комп'ютерної обробки. Оскільки використовується концептуальна система обмежена предметною областю, а обсяг даних не можна порівняти з тим, що є в Інтернеті, більш практичним є створення високоструктурованої онтології. Л. В. Найханова стверджує, що онтології є особливими, оскільки важко створити повну інформаційну систему, іноді досить обмежену практичними завданнями [30, с. 454] і що онтології повинні бути орієнтовані саме на такі завдання. Таким чином, проблема створення онтологій для конкретної предметної області впливає з цілей, поставлених перед бібліотекою, та очікуваних результатів у майбутньому. Варто відзначити те, що в літературі відомо як «парадокс Ахіллеса і черепахи». Це той факт, що мовна підтримка завжди була орієнтована на визначення природною мовою і збіглася з моментом, коли почався розвиток бібліотечної класифікації. У процесі розвитку спеціалізована термінологія зазнає значних змін і, як наслідок, мовне забезпечення стає архаїчним. Цей парадокс зумовлений основними недоліками традиційних авторитетних картотек: їхньою статичністю, складністю в оновленні, відсутністю синонімів та актуальної і багатомовної лексики [29, 107]. Обмін, взаємодоповнення та поповнення бібліотечних класифікаційних знань ще більше ускладнюється тим, що окремі системи використовують специфічні термінологічні системи і створюють специфічний термінологічний «жаргон» [31, 583]. Однак класифікаційні системи не можна розглядати як єдиний засіб організації інформації. Системи класифікації, розроблені з акцентом на карткові каталоги, іноді втрачають свою функцію в реальності електронних каталогів. Вирішенням цієї проблеми може стати підтримка пошуку документів мовою предметних рубрик.

Мова бібліотечної класифікації є штучною. У штучних мовах слова представлені еквівалентними кодами і символічними значеннями, такими як сталі вирази, аббревіатури, символи, дати, загальноприйняті скорочення і лексичні одиниці, які є лексично значущими компонентами складних слів, що використовуються в природних мовах, а коди класів - класифікаційними індексами. Предметизація, з іншого боку, функціонує лише в мовах. На відміну від класифікаційних систем, які в першу чергу призначені для формалізації логічних

зв'язків між словами в природних мовах, лінгвістичні мови визначають не галузі, до яких можна віднести зміст індексованих документів, а конкретні об'єкти або теми змісту цих документів у пошуковому образі документів, на яких робиться акцент [32, 77].

Предметні рубрики традиційно розглядалися, за своєю природою, лише як доповнення до алфавітного або систематичного каталогів. Однак вони досить поширені, наприклад, у спеціальних бібліотеках з вузькоспеціалізованими фондами, оскільки знання структури ББК та УДК (або інших систем) і читання покажчиків відповідно до них вимагає спеціальної підготовки. Користувачі більш зацікавлені у використанні мовної інформаційної мови, ніж класифікаційної; на думку Г. А. Скарук, такі труднощі у використанні ієрархічної класифікації слід долати шляхом використання предметно-пошукової мови при розробці системи посилань на предметні рубрики [33, 220]. Бібліотечні класифікації систематично представляють області знань, так що теми зі схожим змістом пов'язані між собою незалежно від того, як вони описані природною мовою. Таким чином, хоча предметні рубрики мають перевагу доступності (для читачів) завдяки використанню природної мови, сила класифікаційних систем полягає в тому, що вони підтримують систематичну організацію [31, 581].

Щодо стратегії тематичного пошуку, то на основі аналізу експериментів з різними типами тематичних запитів К. В. Лобузін робить висновок, що для запитів, які містять вузьку тематику, рідкісні терміни та власні назви, краще використовувати уніфікований метод тематичного пошуку. Доповнити пошук рубрикаторм, який обмежує коло відповідей додатковими ключовими словами, щоб у набір записів, які відповідають запиту, наприклад, «Pascal» («мови програмування»), не потрапили записи, пов'язані з сучасною філософією (див. розділ «психологія») [34, 107]. Деякі дослідники електронних бібліотек намагалися встановити загальну ієрархію термінів, яку можна застосувати до всіх без винятку артефактів і бібліотечних об'єктів. Ця мета важлива і корисна сама по собі, але, на думку П. М. Лаппо, вона пов'язана з великими труднощами. Бібліотечні матеріали настільки різноманітні, що будь-яка одна класифікація буде доречною для одних

колекцій і зовсім не підходить для інших [35, 11]. Групуєчи матеріали відповідно до їх змісту, бібліотечна класифікація підтримує метод пошуку інформації, який може дати несподівані позитивні результати. В алфавітній предметній рубриці близько розташовані предмети можуть не мати нічого спільного, окрім того, що їхні назви починаються на одну й ту саму літеру. У бібліотечній класифікації не користувач, а хтось інший вирішує, як згрупувати документи відповідно до їхнього змісту. Таке групування схожих предметів уможлиблює процес реляційного навчання, що дозволяє користувачам створювати нові комбінації і досягати кращих результатів. Бібліотечна класифікація вимагає більше зусиль і вносить певний суб'єктивний елемент, але часто є більш корисною, ніж мова предметних рубрик [23, 87]. Сучасний інформаційний простір характеризується паралельним існуванням документів у друкованому та електронному вигляді, причому частка останніх динамічно зростає. Така ситуація вимагає органічного поєднання традиційних бібліотечних технологій з досягненнями нових електронних технологій. Для того, щоб створити сучасні та ефективні способи організації інформації, традиційні бібліотечні технології представлення інформації повинні бути адаптовані для використання в цифровому інформаційному середовищі. Одним з аспектів такої адаптації є поєднання жорсткої ієрархічної структури бібліотечної класифікації з різноманітними предметними рубриками.

2.2. Створення та розвиток інтегрованого галузевого інформаційно бібліографічного ресурсу в провідних бібліотеках МОН України і НАПН України в сучасних умовах.

Швидкий розвиток ІТ-технологій все більше впливає на сучасне суспільство, особливо розширюючи можливості обміну та розповсюдження інформації. У цьому контексті зростає важливість створення інтегрованих довідково-пошукових систем, які надають доступ до об'єднаних фондів українських бібліотек, популяризують інформаційні ресурси країни й орієнтовані на швидке задоволення запитів читачів.

Обмеженість ресурсів, неможливість обробити весь документальний потік, інформатизація бібліотечних процесів, недосконалість організаційної структури бібліотек відповідно до сучасних викликів і недостатня кількість фахівців стимулювали реформи в бібліотечній сфері. В умовах обмеженого фінансування ці труднощі бібліотеки долають шляхом розвитку міжорганізаційних зв'язків на основі координації та співпраці.

Одним із пріоритетних напрямів діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського (далі – ДНПБ) як національного інформаційного, науково-методичного та координаційного центру мережі освітніх бібліотек МОН України та НАПН України є забезпечення інформаційних потреб спеціалістів освітньої галузі країни. У Законі України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» підкреслюється, що серед державних пріоритетів у сфері інформатизації суспільства є розвиток комп'ютерної мережі в науці та культурі, а також створення системи інформаційних ресурсів і забезпечення їх доступності. ДНПБ активно застосовує автоматизовані технології як для створення власних інформаційних ресурсів, так і для забезпечення доступу до них.

Бібліографічна діяльність бібліотеки знаходиться на новому етапі розвитку завдяки впровадженню інноваційних технологій, формуванню електронного середовища та появі електронних бібліографічних ресурсів. У цьому контексті важливим напрямом є створення зведених каталогів та вторинних документів, зокрема бібліографічних видань з актуальних питань педагогіки та психології.

Огляд корпоративних бібліотечних проєктів в Україні, встановлення принципів їх об'єднання та аналіз результатів діяльності представлено в роботі О. Ю. Мар'їної. Процес формування та розвитку корпоративних комунікацій у бібліотечно-інформаційній діяльності досліджували І. О. Давидова та В. О. Ільганаєва. Типологію корпоративних автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем розглянуто у працях Ф. Воройського та Я. Шрайберга. Теоретичні та методичні аспекти створення електронних бібліографічних ресурсів обговорюються у працях вітчизняних і зарубіжних дослідників бібліографії, таких як О. К. Беспалова, Г. Л. Левін, І. Матвєєва, І. Г. Моргенштейн, Л. Ф. Трачук,

В. О. Фокеєв, Г. М. Швецова-Водка, Г. Шемаєва. Класифікацію комп'ютерних бібліографічних ресурсів за ієрархічною фасетною структурою розробила Г. М. Швецова-Водка. Становлення та еволюцію системи довідково-бібліографічного обслуговування в мережі бібліотек НАН України, а також структуру їхніх довідково-бібліографічних ресурсів досліджувала Т. В. Добко. Досвід співпраці освітніх бібліотек України з обміну електронними записами аналітичного опису періодичних видань представлено у публікації Л. І. Самчук та Н. В. Лисиці. Однак, попри наявність ґрунтовних наукових досліджень у цій сфері, рівень вивчення галузевих бібліографічних ресурсів та їх інтеграції все ще залишається недостатнім для забезпечення інноваційного розвитку педагогічної і психологічної наук, освіти та практики.

Ф. Воройський та Я. Шрайберг виділяють кілька основних типів корпоративних бібліотечно-інформаційних систем та принципів їх реалізації: зведені каталоги, системи корпоративної каталогізації та бібліотечно-інформаційні системи для корпоративного використання.

Прикладом успішної міжнародної бібліотечної кооперації є глобальний каталог OCLC WorldCat, який почався зі спільних зусиль університетських бібліотек для створення зведеного каталогу і переріс у багатофункціональну міжнародну корпорацію. Наразі каталог містить ресурси 57 тисяч бібліотек із 112 країн світу, представлені на 470 мовах.

Для корпоративної каталогізації в системі САБ ІРБІС діє «ІРБІС-Корпорація», доступна користувачам у модулі «Каталогізатор» та побудована на принципах розподіленої каталогізації. Щоб підключити свій каталог до цієї системи, бібліотека повинна мати інтернет-доступ і онлайн-каталог, реалізований засобами веб-ІРБІС.

Корпоративні бібліотечні системи – це добровільні об'єднання незалежних у адміністративному відношенні бібліотек одного міста або регіону, що мають на меті спільне вирішення завдань, пов'язаних з розробкою та комплексним використанням інформаційних ресурсів.

В. Ільганаєва виділяє 11 основних напрямків діяльності бібліотечних об'єднань, серед яких: забезпечення доступу до інформації, зібраної як у

традиційному форматі книг і журналів, так і в електронних колекціях з використанням інтернет-технологій; обробка літератури та актуалізація даних про неї в електронному каталозі (ЕК), що дозволяє створювати розподілені ЕК, які базуються на зведених каталогах фондів бібліотек – учасників об'єднання; створення точок доступу до інтернету та бібліотечних каталогів через регіональні шлюзи і портали, що забезпечує доступ до зведених каталогів для бібліотек, які не входять до об'єднання та не мають відповідної технічної підтримки; координація зусиль щодо аналітичного опису статей тощо. [36]

Бібліотечна практика в Україні показує, що корпоративні структури об'єднують бібліотеки з різним відомчим підпорядкуванням, які розташовані в різних регіонах і мають різний рівень технічної оснащеності, телекомунікаційної інфраструктури, технологій і обсягів фінансування. Однак розвиток корпоративного руху в бібліотечній сфері потребує належного правового, наукового та матеріально-технічного забезпечення.

Завдання створити на веб-порталі ДНПБ єдину точку доступу до професійної інформації для учасників освітнього процесу стало ключовим під час виконання проекту «Теоретичні та науково-практичні аспекти створення інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу (ІГІР) у Державній науково-педагогічній бібліотеці імені В.О. Сухомлинського». Мета проекту – не лише покращити ефективність наукових досліджень та навчально-виховний процес, а й об'єднати інформаційні ресурси з питань педагогіки, психології та освіти в електронній формі, створивши галузеву електронну бібліотеку на базі ДНПБ і освітніх книгозбірень України.

У процесі розробки Концепції ІГІР було визначено, що інтегрований галузевий інформаційний ресурс включає вітчизняні та зарубіжні електронні джерела інформації, а також інформаційні послуги з педагогіки, психології та освіти. ІГІР організований на трьох рівнях інтеграції: організаційно-технологічному, логічному та фізичному, а доступ до нього забезпечується завдяки спеціальному програмному забезпеченню. Така інтеграція, яка передбачає об'єднання ресурсів і

сервісів в єдиній інформаційній системі, є новим напрямом розвитку бібліотек на сучасному етапі.

Реалізації запланованих завдань сприяло впровадження інноваційних форм роботи, які активно застосовувалися в діяльності установи у 2006–2010 роках. Зокрема, було створено веб-портал ДНПБ (www.dnpb.gov.ua); розпочато формування електронного каталогу (ЕК); запущено роботу з організації повнотекстових баз даних (БД); забезпечувалося бібліографічне обслуговування користувачів через віртуальну довідкову службу; створювалися віртуальні інформаційно-бібліографічні ресурси з актуальних питань педагогіки, психології, бібліотекознавства та бібліографознавства; а також підготовлена вторинна продукція з важливих питань педагогіки і психології, що була представлена у повнотекстовій формі на веб-порталі та розіслана до бібліотек мережі. [37]

Аналіз статистики показує, що портал бібліотеки користується популярністю, щорічно залучаючи понад 180 тисяч відвідувачів. Станом на 01.01.2014 р., мережеве представництво бібліотек включає 22 сайти, серед яких сайти ДНПБ, Львівської обласної науково-педагогічної бібліотеки (ЛОНПБ), Миколаївської науково-педагогічної бібліотеки (МНПБ), бібліотек обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти (ІППО) – 3, та бібліотек ВНЗ III-IV рівня акредитації педагогічного і інженерно-педагогічного профілів – 16. Також налічується 41 сторінка: 4 сторінки бібліотек установ НАПН України, 18 сторінок обласних ІППО і 19 сторінок бібліотек ВНЗ III-IV рівня акредитації педагогічного й інженерно-педагогічного профілів. Згідно зі збірником «Провідні освітянські бібліотеки України в дзеркалі статистики» за 2013 рік, електронні каталоги мають 49% освітянських бібліотек, зокрема ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського, ЛОНПБ, МНПБ, 6 бібліотек обласних ІППО і 24 бібліотеки ВНЗ III-IV рівня акредитації педагогічного та інженерно-педагогічного профілів. [38]

На сьогоднішній день ДНПБ накопичила значний досвід у створенні великих масивів електронних бібліографічних ресурсів. Одним із ключових елементів є бібліотечно-каталожні електронні посібники, зокрема електронний каталог (ЕК) бібліотеки, що почав формуватися в 2004 році в програмі MARK-SQL, а з 2006

року – у САБ ІРБІС. За допомогою модуля Web ІРБІС, розміщеного на веб-порталі ДНПБ, віддалені користувачі мають доступ до цього каталогу. Електронний каталог складається з таких баз даних, як «Книги», «Періодика», «Рідкісні книги», «Бібліотечна справа», «Сухомлиністика», «Галузева реферативна база» та інших. Одним з важливих елементів є іміж-каталог генерального абеткового каталогу, що містить понад 230 тисяч карток українською, російською та іноземними мовами. Для бібліографічного пошуку на порталі бібліотеки доступні зведені бази даних (ЗвБД), серед яких: зведена база даних дисертацій з питань освіти, педагогіки та психології, зведена база даних збірників наукових праць та зведена база фахових періодичних видань, які передплачуються ДНПБ та провідними освітянськими бібліотеками України.

Основними цілями створення зведених баз даних є:

– об'єднання зусиль освітянських бібліотек-учасниць Проекту з створення інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу (ІГР) на основі партнерства та кооперації;

– підвищення якості та оперативності задоволення інформаційних потреб користувачів різних категорій через надання об'єднаних ресурсів, акумульованих в бібліотеках галузі, і засобів пошуку з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для вирішення наукових, управлінських, виробничих, соціальних та інших завдань;

– зменшення загальних фінансових, трудових і матеріальних витрат бібліотек на створення та підтримку ІГР і автоматизацію бібліотечних процесів.
[39, 220]

Станом на 01.01.2015 року до створення зведених баз даних (ЗвБД) дисертацій долучилися бібліотеки, які вже створили електронні каталоги (ЕК) та використовують програмне забезпечення САБ «ІРБІС». Серед таких бібліотек – наукові установи НАПН України, зокрема Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих, Інститут професійно-технічної освіти, а також бібліотека імені А. Ф. Залевської Інституту психології імені Г. С. Костюка, де зберігається понад 2 200 дисертацій. Крім того, до проекту долучилися бібліотеки вищих навчальних

закладів з різних регіонів України, таких як Кіровоградський державний педагогічний університет, Маріупольський державний університет, Житомирський державний університет, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова та Українська інженерно-педагогічна академія (м. Харків), з якими укладено договори про співпрацю.

Для покращення задоволення інформаційних потреб користувачів та розвитку корпоративної взаємодії між освітянськими бібліотеками під час аналітично-синтетичної обробки документів, у 2013–2014 роках ДНПБ активно працювала над створенням «Зведеної бази даних періодичних видань», що зберігаються в освітянських бібліотеках України, розпочавши співпрацю з бібліотеками Інститутів НАПН України. Створення електронних каталогів здійснюється на основі інноваційних методів кооперації та координації. Зокрема, розпочато обмін бібліографічними записами з освітянськими бібліотеками Міністерства освіти і науки України та НАПН України, і до бази даних «Періодика» долучилися 10 бібліотек вищих навчальних закладів III–IV рівня акредитації педагогічного профілю. В результаті ці роботи були завершені, і зведені бази даних було розміщено на веб-порталі ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського в розділі «Електронні ресурси».

Провідні освітянські бібліотеки також стали учасниками регіональних зведених каталогів. Наприклад, наукова бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені І. Огієнка долучена до проекту створення зведеного електронного каталогу бібліотек Хмельницької області. 22 жовтня 2010 року в науковій бібліотеці Хмельницького національного університету було проведено нараду-семінар директорів бібліотек вищих навчальних закладів Хмельницького методичного об'єднання, де обговорювали проект положення про зведений електронний каталог і вирішували організаційні питання щодо його створення та функціонування. До цього зведеного електронного каталогу увійшли електронні каталоги наукової бібліотеки Хмельницького національного університету, Хмельницької обласної наукової бібліотеки для юнацтва, бібліотеки

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, бібліотеки Хмельницького торговельно-економічного університету та наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені І. Огієнка. [40]

На початок 2014 року обсяг електронного каталогу Миколаївської наукової педагогічної бібліотеки (МНПБ) зріс на 25,5 тис. записів і досяг 229 тис. записів. Бібліотека також підтримує «Зведений електронний каталог шкільних бібліотек», що містить близько 600 тис. бібліографічних записів і відображає фонди 14 загальноосвітніх навчальних закладів міста Миколаїв. МНПБ є учасником проекту «Ресурси бібліотек міста Миколаєва», ініційованого Миколаївською обласною бібліотечною асоціацією (МОБА).

Бібліографічні покажчики залишаються традиційною формою задоволення потреб педагогічної науки і є основною вторинною продукцією ДНПБ. Вони оперативно публікуються на веб-порталі бібліотеки в розділі «Бібліографічна продукція ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського». Впродовж 15 років існування бібліотеки її співробітники підготували різні види інформаційно-бібліографічних видань, серед яких переважали науково-допоміжні, рекомендаційні, поточні та ретроспективні посібники, що поділяються на тематичні та персональні.

Зокрема, було видано понад 100 науково-допоміжних і рекомендаційних покажчиків. Серед них особливо популярними у фахівців і науковців освітянської галузі є: «Сучасні освітні технології» (вип. 1–3, 2001–2003), «Загальноосвітня школа України за роки незалежності (1991–2001)» (2002), «Формування активної життєвої позиції молодого громадянина України» (2002), «Бібліотека навчального закладу в контексті інформатизації суспільства» (2003), «Професійна освіта України за роки незалежності» (2004), «Сучасні технології в освіті» (ч. 1–2, 2005–2007), «Розвиток професійної орієнтації в Україні» (2009), «Профільне навчання в старшій школі: шляхи розвитку» (вип. 2, 2010), «Вища освіта України в умовах трансформації суспільства: стан, проблеми, тенденції розвитку, 2007–2011 рр.» (вип. 2, 2012) та інші. Щорічний рекомендаційний посібник «Календар знаменних і пам'ятних дат у галузі освіти і педагогічної науки» є незамінним у виховній і просвітницькій діяльності педагогів.

З метою науково-інформаційного забезпечення інноваційного розвитку вітчизняної педагогічної науки, теорії та практики освіти, поширення передового досвіду навчальних закладів, підвищення професійного рівня педагогічних та науково-педагогічних кадрів, а також підвищення компетентності учнівської та студентської молоді, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з 2001 року вперше в Україні започаткувала підготовку інформаційних видань про життя і діяльність видатних педагогів світу та відомих учених педагогічної науки України. Видання були представлені в трьох серіях: «Видатні педагоги світу», «Академіки НАПН України» та «Ювіляри НАПН України». Окрім того, бібліотека вперше в Україні створила серію «Майстри бібліотечної справи України», у якій висвітлюється творчий шлях та здобутки вітчизняних бібліотекознавців. [41]

Електронні версії біобібліографічних покажчиків серії «Видатні педагоги світу» доступні на веб-порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського не лише в окремих розділах рубрики «Бібліографічна продукція ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського», але й на сторінках інформаційно-бібліографічного ресурсу «Видатні педагоги України та світу» [42]. Цей ресурс включає комплекс матеріалів – повнотекстових, бібліографічних, іконографічних тощо – про видатних педагогів, яких часто забували в радянський час, як українських, так і зарубіжних. У період з 2008 по 2014 рр. в цьому ресурсі було представлено 42 персоналії, серед яких В. О. Сухомлинський, Х. Д. Алчевська, С. А. Ананьїн, О. М. Астряб, Г. Г. Ващенко, Б. Д. Грінченко, М. П. Драгоманов, В. Ф. Дурдуківський, О. А. Захаренко, В. Н. Каразін, К. Д. Ушинський, Я. Ф. Чепіза (Зеленкевич) та інші [42].

Бібліографічна продукція ДНПБ України також представлена в Науково-педагогічній електронній бібліотеці України (НПЕБ), доступ до якої забезпечено через єдину платформу САБ ІРБІС64. Важливо зазначити, що створення електронної бібліотеки як системи, що застосовує уніфікований підхід до накопичення, збереження та організації інформації, а також забезпечує доступ до неї, має значення в умовах впровадження нових інформаційних технологій. НПЕБ є спеціалізованою бібліотекою загального користування, яка містить інформаційні

ресурси з питань освіти, педагогіки, психології та суміжних наук і надає інтерактивний доступ до цих джерел різним категоріям користувачів [43, 16]. Ресурс НПЕБ організовано у вигляді колекцій і рубрик, що дозволяє користувачам переходити від загальних колекцій до конкретних видань. Одним із розділів фонду НПЕБ є «Вторинна продукція ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського».

На вебпорталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського бібліографічна інформація, що міститься у віртуальних книжкових виставках, залишається розпорошеною, оскільки крім бібліографічних даних, містить також іконографічну, реферативну інформацію та корисні посилання на інтернет-ресурси. Як зазначає Т. В. Добко в своєму дослідженні, «виокремлення бібліографічних покажчиків і тематичних списків літератури ускладнюється через їх розпорошеність на сайтах окремих бібліотек, тому доцільним є створення веб-метабібліографії, яка допомагала б орієнтуватися в бібліографічних ресурсах» [44, 256]. ДНПБ вже почала збирати інформацію про бібліографічні посібники власного фонду та освітянських бібліотек, створивши відповідні сторінки на своєму веб-порталі: «Бібліографічна продукція ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського» та «Бібліографічна продукція мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України». Детальний аналіз надходжень вторинної продукції з мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України за 2012–2013 роки виявив, що не всі провідні освітянські бібліотеки країни надсилають бібліографічні покажчики. Крім того, повний текст бібліографічної продукції доступний лише на сайтах 18 бібліотек ВНЗ III–IV рівня акредитації педагогічного та інженерно-педагогічного профілю. У зв'язку з цим виникає необхідність активізувати роботу з надання доступу до бібліографічних ресурсів освітянських бібліотек.

З метою покращення доступу до своїх електронних ресурсів, електронних каталогів і вторинної продукції через Інтернет, ДНПБ розробила три концепції: «Концепція створення інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу на базі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського», «Концепція науково-педагогічної електронної бібліотеки ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського» та «Концепція веб-порталу ДНПБ України як єдиної точки доступу до галузевих інтегрованих

ресурсів». Планується активне використання нових технологій та інтеграція розрізаних інформаційних ресурсів на одній платформі. Особлива увага приділяється необхідності розширення та поглиблення корпоративної та кооперативної роботи між ДНПБ і провідними освітянськими бібліотеками для створення інтегрованих електронних ресурсів, включаючи зведені бази даних. Також важливим є забезпечення бібліотек програмним забезпеченням САБ ІРБІС-64, що є необхідним для розвитку ресурсу та обміну бібліографічними записами.

Основним завданням є створення єдиного вікна доступу до інтегрованих галузевих інформаційних ресурсів на веб-порталі ДНПБ і активізація співпраці між бібліотеками щодо обміну бібліографічною продукцією в електронній і традиційній формах. Перспективними напрямками бібліографічної діяльності є спільна підготовка бібліографічної продукції, покращення координації в її створенні, а також налагодження обміну бібліографічними виданнями між бібліотеками.

Одним з важливих етапів інтеграції бібліографічних ресурсів є відмова від надання бібліографічних посібників у вигляді списків та створення окремої спеціалізованої бази даних, яка відображатиме традиційні й електронні бібліографічні ресурси, як власного виробництва, так і партнерських бібліотек. Практична реалізація інтеграції бібліографічних ресурсів у галузевій системі вже розпочалася і сприятиме інноваційному розвитку освіти в Україні, науково-інформаційному забезпеченню професійних потреб користувачів в питаннях педагогіки, психології та освіти.

2.3. Роль метаданих у формуванні електронних бібліографічних систем

Зі стрімким зростанням кількості електронних ресурсів, доступних через Інтернет, було розроблено різноманітні методи організації та доступу до цих об'єктів. Бібліотекарі, науковці та комп'ютерні інженери застосовують до цього процесу свої методи. Каталогізатори передбачають «супер-каталоги», науковці створюють закодовані тексти, а комп'ютерні інженери розробляють роботизовані індекси. Кожен метод має свої сильні та слабкі сторони, і кожна група з обережністю

дивиться на конкуруючі системи. Насправді, нереалістично вважати, що організаційна система якоїсь однієї групи буде прийнята всіма гравцями на електронній арені.

Хоча загальні принципи організації повинні застосовуватися до всіх підходів, каталогізація Інтернету за своєю суттю відрізняється від бібліотечної каталогізації.

Бібліотеки систематично розвивають колекції переважно фіксованих об'єктів, які зазвичай знаходяться під контролем однієї установи чи відомства. Інтернет більше схожий на повсюдний приплив і відплив інформації та послуг, що з'являються в суспільстві. Структура і зміст не є систематично розвиненими і стабільними; немає єдиної групи користувачів або мети для Інтернету; немає єдиного контролюючого органу. Таким чином, не існує жодної спільноти, чи то науковців, чи то комп'ютерних інженерів, чи то бібліотекарів, яка була б чітко наділена повноваженнями приймати рішення щодо найкращих засобів контролю над цим електронним хаосом.

Враховуючи, що Інтернет завжди був децентралізованою ініціативою, не дивно, що зусилля з його організації були настільки ж незалежними і нескоординованими. Подібно до слабко пов'язаної комунікаційної системи, кожна спільнота, що працює над організацією Інтернету, певною мірою реагує на запити, але по суті є автономною. Цілком ймовірно, що кожна з цих автономних груп продовжуватиме розробляти методи опису і доступу, які найкраще відповідають їхнім власним потребам. У кращому випадку спільні зусилля можуть призвести до певного спільного розуміння основного набору описових даних; але малоімовірно, що застосування, структура і використання цих даних будуть ідентичними в усіх спільнотах. Тому важливо, щоб кожна група визнавала внесок інших і щоб разом вони забезпечували методи бібліографічного контролю, які можна нашаровувати, взаємозамінювати і перекладати в рамках широкої, але слабко пов'язаної системи організації. Таким чином, кожна спільнота може продовжувати розвивати методи, сумісні з власними потребами користувачів, користуючись при цьому даними і системами, створеними іншими групами.

Бібліографічні інформаційні системи є цінним джерелом для пошуку, вивчення та доступу до наукових публікацій, а також для оцінки наукової діяльності та впливу окремих дослідників, установ та місць публікації. Важливими прикладами таких систем є комерційні провайдери, такі як Google Scholar та Microsoft Academic, академічні ініціативи, такі як CiteSeer , ResearchGate та Bibsonomy , портали видавців, такі як ACM Digital Library та Elsevier Scopus , а також портали для конкретних доменів, такі як PubMed , Semantic Scholar та dblp . Ці системи часто відрізняються за типом та обсягом метаданих, що надаються, за послугами, які вони пропонують на додаток до метаданих, та за науковими галузями, які вони охоплюють. Наприклад, бібліографія dblp зосереджена на наданні метаданих, наданих видавцями або зібраних з відкритих джерел для різних типів публікацій в агрегованому вигляді, тобто згрупованих за авторами або місцями видання.

dblp не надає додаткової інформації, такої як анотації або цитати, які можна отримати лише з веб-сайтів видавців або навіть з повних текстів публікацій. ResearchGate і Bibsonomy надають дані, надані їхніми користувачами; Google Scholar, MS Academic і Semantic Scholar збирають публікації та пов'язані з ними метадані в Інтернеті і витягують додаткову інформацію з повних текстів; ACM DL і Elsevier Scopus поєднують метадані, надані видавцями, з додатковою інформацією, витягнутою з повних текстів. Створення та підтримка такої бібліографічної інформаційної системи пов'язане з низкою складних завдань:

- необхідно відбирати і регулярно відстежувати сайти для включення нових публікацій;
- інформацію про публікації потрібно витягувати з першоджерела, найчастіше з веб-сайту;
- необхідно розрізняти авторів.

Деякі з цих кроків можуть бути підтримані додатковими джерелами метаданих, такими як ORCID. Зараз розглянемо, як dblp вирішує деякі з цих проблем. Також розберемо, як інформація про цитування може стати доступною в майбутньому.

Повнота бібліографічної інформаційної системи, безумовно, є проблемою. Сьогодні існує величезна кількість публікацій, яка явно переросла можливості постачальників метаданих. Оскільки dblp намагається забезпечити певний рівень якості даних, що вимагає хоча б часткової ручної перевірки, неможливо охопити всі опубліковані роботи. Таким чином, рішення про включення видання до dblp приймається на основі певного набору мінімальних вимог, задокументованих на сайті <https://dblp.org/faq/>. Ці вимоги включають певний авторитет у галузі комп'ютерних наук людей, які беруть участь у роботі видання, певний рівень контролю якості та наявність відповідних публікацій протягом тривалого часу. Висока різноманітність типів публікацій робить це рішення ще більш складним - наприклад, деякі технічні звіти цитуються дуже часто і, таким чином, здаються дуже важливими, однак, вони зазвичай не проходять жодної академічної перевірки якості або, особливо для комерційних технічних звітів, не надаються таким чином, щоб забезпечити їхню довготривалу доступність. Після того, як обрано місце публікації, наприклад, конференцію або журнал, важливо, щоб нові публікації, які з'являються на цьому місці, були включені до нього з невеликою затримкою. Для деяких великих видавців dblp отримує регулярні оновлення у вигляді структурованих метаданих про нові публікації. Для інших видавців і навіть для деяких важливих конференцій цю інформацію потрібно шукати і витягувати з відповідних веб-сайтів. Щоб зменшити накладні витрати, моніторинг цих джерел здійснюється за графіком, який враховує, серед іншого, типову частоту публікацій; Neumann та ін. [46] нещодавно обговорили можливі схеми визначення пріоритетів, які включають такі характеристики, як популярність автора, затримка з моменту появи публікації та частота цитування; подібні евристичні використовуються в dblp. Фактичне вилучення виконується або за допомогою рукописних обгорток, або, нещодавно, за допомогою обгортки, написаних на OXPath [47, 51], які виявилися більш стійкими до змін базового HTML-дизайну.

Критично важливою проблемою для якості даних у бібліографічній інформаційній системі є розпізнавання авторів, тобто визначення того, які особи (а не імена) є авторами певних публікацій. До поширених проблем належать синоніми,

тобто різні особи з однаковими іменами, та омоніми, тобто різні імена для однієї особи. Типовим прикладом синонімів є ім'я автора «Wei Wang», яке відповідає більш ніж 130 особам у dblp⁹ ; проте, понад 1000 публікацій ще не приписані жодній з цих осіб. У літературі запропоновано багато автоматизованих рішень для цієї проблеми [48], що враховують таку інформацію, як граф співавторів, теми і місця публікацій, час публікації, афіліації авторів тощо. Однак жоден з існуючих методів не забезпечує достатньої якості для виробничої системи, а багато методів не можуть ефективно працювати з колекціями, що постійно зростають. Таким чином, dblp все ще покладається на ручне розпізнавання, підтримуване деякими автоматизованими рекомендаціями. Завдяки нещодавньому успіху ініціативи ORCID¹⁰ все більше авторів публікацій тепер ануються за допомогою свого ORCID, що робить дезамінування тривіальним завданням. Крім того, профілі авторів ORCID можуть допомогти ідентифікувати осіб та їхні публікації. Додавши інформацію ORCID, dblp змогла ідентифікувати і виправити кілька тисяч авторських профілів, які не відповідали особам; однак, оскільки ORCID отримує свої профілі частково від інших постачальників метаданих, не вся інформація в профілі може бути правильною, тому знову ж таки потрібне ручне спостереження.

Важливим класом бібліографічної метаінформації є цитування. Цитування є важливою складовою багатьох бібліометричних показників, і велика кількість потенційних застосувань, таких як рекомендації щодо цитування, рекомендації щодо співпраці, рекомендації щодо рецензентів та місця проведення, а також розпізнавання авторів, покладаються на наявність інформації про цитування або, принаймні, можуть отримати вигоду від неї. Протягом багатьох років кожен, хто хотів скористатися інформацією про цитування, повинен був витягувати її з повних текстів публікацій, які, своєю чергою, були недоступні для більшості видань, або ж покладатися на ручний збірник. Відомими прикладами колекцій цитувань, створених автоматизованими методами, є CiteSeer, Open Academic Graph¹¹, Microsoft Academic Graph¹² (знімок якого включено до Open Academic Graph) або Semantic Scholar. Для всіх автоматизованих методів якість вилучених цитувань зазвичай не є досконалою, і часто не всі цитати публікації можна вилучити і

зіставити з реферативною колекцією публікацій через помилки, вже наявні в оригінальному документі, внесені проміжним процесом розпізнавання текстів, або помилки в процесі вилучення. Ручний збір цитувань має потенціал для отримання даних кращої якості, але він не масштабується до великих обсягів публікацій. Для dblp спочатку було зроблено спробу зібрати вручну невелику кількість цитувань для важливих публікацій; однак ручна праця для цього була на порядки більшою, ніж для збору інших метаданих публікацій, і тому цю роботу не було продовжено.

Нещодавня Ініціатива Open Citations¹³ змінила цю картину. Завдяки згоді багатьох великих видавців відкрито публікувати інформацію про цитування своїх публікацій у Crossref¹⁴, вперше з'явився великий масив інформації про цитування, доступний для подальшого аналізу та використання. I4OC повідомляє, що сьогодні понад 50% усіх цитувань у Crossref знаходяться у вільному доступі. Ініціатива OpenCitations, у свою чергу, зробила цю інформацію доступною у форматі, який легко обробляється програмами [49, 50]. Станом на 12 березня 2018 року вона забезпечує цитування для більш ніж 300 000 публікацій з різних галузей, із загальною кількістю понад 12 мільйонів цитувань. Інші ініціативи, зокрема SpringerNature SciGraph¹⁵, оголосили про надання даних про цитування разом з іншими метаданими публікацій; однак останній реліз від листопада 2017 року ще не містить жодної інформації про цитування.

Однак, незважаючи на цю надзвичайно корисну діяльність, лише невелика частина цитувань публікацій з комп'ютерних наук сьогодні знаходиться у вільному доступі. Щоб краще зрозуміти це, було зібрано цитування з Crossref для всіх публікацій у dblp (станом на 27 січня 2018 року). Експеримент проводився з даними Crossref з кінця лютого 2018 року. З приблизно 4 мільйонів публікацій у dblp близько 3,2 мільйона мають DOI, а отже, можуть бути знайдені за допомогою Crossref API; з них лише близько 70 000 публікацій були невідомі Crossref. Для трохи менше ніж 600 000 публікацій Crossref повернув інформацію про цитування, що становить трохи менше 20% доступних публікацій (і менше 15% всіх публікацій в dblp). Цього зовсім недостатньо, щоб бути корисним для аналізу чи рекомендацій. Більше того, з приблизно 16 мільйонів знайдених посилань лише трохи більше 4

мільйонів можна віднести до dblp на основі наданого DOI; інші посилання або не містять DOI, або не можуть бути віднесені до статті в dblp. Отже, хоча ця ініціатива, безумовно, є надзвичайно корисною, дані про цитування, доступні на цей час, ще недостатньо великі, щоб бути корисними в бібліографічній інформаційній системі. Вилучення відсутніх цитат з повних текстів публікацій, а також зіставлення цитат без інформації DOI з колекцією посилань, такою як dblp, на основі їхнього вихідного тексту все ще залишається важливою проблемою.

Бібліографічний збірник має бути опублікований під максимально відкритою ліцензією, щоб бути корисним для наукових цілей. Багато зі згаданих вище колекцій доступні під такими ліцензіями. Наприклад, колекція метаданих, включених до dblp, випущена під ліцензією Open Data Commons ODC-BY 1.0. Щодня оновлюваний XML-дамп можна знайти за адресою [http:// dblp.org/xml](http://dblp.org/xml). Для повторюваних наукових експериментів слід використовувати постійні щомісячні знімки, які доступні за адресою <http://dblp.org/xml/release>. Приклад dblp показав, що використання такої колекції виходить далеко за межі стандартного бібліометричного аналізу; існує кілька сотень наукових робіт, які використовують дані dblp для експериментів з великомасштабними графами, соціальними мережами, розпізнаванням авторів або тематичним майнінгом

Останнім часом робота над dblp була зосереджена на збільшенні кількості нових публікацій на рік, водночас покращуючи загальну якість даних шляхом очищення профілів авторів. Поточна діяльність зосереджена на налагодженні зв'язків з іншими постачальниками даних, включно з ORCID та Вікіданими. Майбутні заходи на рівні примірників включатимуть збільшення охоплення історичних публікацій та монографій (включно з кандидатськими дисертаціями). У ширшій перспективі, інтеграція перевіреної бібліографічної інформації від різних провайдерів і з усіх наукових дисциплін та публікація цієї інформації під відкритою ліцензією, очевидно, була б значним покращенням статусу-кво. Очевидно, що існує великий збіг авторів між комп'ютерними науками та сусідніми дисциплінами, такими як математика і біологія, а також, здавалося б, віддаленими дисциплінами, такими як психологія. Що стосується моделювання, то наразі в dblp бракує

хорошого представлення серій конференцій та окремих конференційних подій. Ця проблема складніша, ніж може здатися, оскільки конференції можуть змінювати видавців, призупинятись на деякий час, змінювати назву (як конференція WWW), або навіть об'єднуватись з іншими конференціями чи розпадатись. Що стосується даних, то важливим аспектом майбутньої роботи є індексування наборів наукових даних, які зараз часто публікуються на таких сервісах, як DataCite , і мають бути доступними через постачальників інформації; в ідеалі, також слід відстежувати їх використання в науковій літературі і повідомляти про це як метадані публікацій. Це може включати, наприклад, інформацію про членів програмного комітету, організаторів у різних ролях, основних доповідачів тощо. Ця інформація дозволила б краще оцінити репутацію вчених у відповідній науковій спільноті. Більшість цих даних вже доступні в Інтернеті, але їх потрібно зібрати, очистити і доповнити, перш ніж вони стануть корисними.

Висновок до розділу 2

Розглянуті теми дозволяють сформувати цілісне уявлення про ключові аспекти сучасної бібліотечно-інформаційної діяльності, спрямованої на задоволення інформаційних потреб користувачів в умовах цифровізації.

Роль бібліотечних класифікацій в організації інформації є визначальною, адже саме класифікаційні системи дозволяють структуровано упорядковувати знання, забезпечуючи доступність та ефективність пошуку. Удосконалення існуючих класифікацій та їх адаптація до нових умов сприяють інтеграції інформації в глобальне інформаційне середовище.

Створення інтегрованого галузевого інформаційно-бібліографічного ресурсу в провідних бібліотеках МОН України та НАПН України відповідає потребам сучасного суспільства. Такий ресурс забезпечує не лише централізований доступ до значних масивів інформації, а й сприяє розвитку корпоративної взаємодії між бібліотеками, розширюючи можливості для наукових досліджень і навчання. Це

особливо актуально в контексті модернізації інформаційного обслуговування та підтримки освітніх проєктів.

Метадані, як важливий інструмент організації інформації в електронних бібліографічних системах, відіграють ключову роль у забезпеченні точного, ефективного та швидкого доступу до даних. Їх використання сприяє стандартизації, полегшує інтеграцію ресурсів і забезпечує зручну навігацію користувачів у цифровому середовищі.

Синтез цих аспектів дозволяє визначити перспективні напрями розвитку бібліотечно-інформаційної сфери. Інтеграція класифікаційних систем, розробка галузевих інформаційних платформ і використання метаданих формують основу для створення високоякісних інформаційних продуктів, здатних задовольнити потреби сучасних користувачів. Удосконалення цих підходів сприятиме інноваційному розвитку бібліотек і їхній інтеграції в цифровий інформаційний простір.

РОЗДІЛ 3

ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ СТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО НАУКОВО-ДОПОМІЖНОГО БІБЛІОГРАФІЧНОГО ПОКАЖЧИКА

3.1. Етапи розробки електронного бібліографічного покажчика

Покажчик є цінним джерелом інформації, що містить відомості про видання, матеріали, наукові праці та інші ресурси, які висвітлюють діяльність бібліотеки та її внесок у розвиток освіти й науки. Основною метою створення покажчика є надання зручного та структурованого доступу до бібліографічних даних для дослідників, педагогів та всіх, хто цікавиться освітніми надбаннями бібліотеки.

Процес створення електронного бібліографічного покажчика включає кілька етапів, які потребують ретельного підходу до відбору, аналізу та систематизації матеріалів. У цьому розділі послідовно розглянуто кожен з етапів: від збору інформації та вибору критеріїв відбору джерел до технічної обробки, структурування даних і підготовки до публікації. Кожен етап є важливим у забезпеченні якості, точності й доступності інформації, що робить покажчик цінним інструментом для використання в освітній і науковій діяльності.

Першим етапом було визначення цільової аудиторії. Науково-допоміжний електронний бібліографічний покажчик, створений до 25-річчя Державної науково-педагогічної бібліотеки ім. В.О. Сухомлинського, призначений для:

- науковців і дослідників у галузі педагогіки, психології та бібліотекознавства, які вивчають історичні та сучасні аспекти розвитку бібліотечної справи в освіті.

- викладачів і студентів закладів вищої освіти, зокрема спеціальностей, пов'язаних із педагогікою та бібліотечною справою, для яких покажчик стане важливим джерелом для навчання та досліджень.

– працівників бібліотек та інформаційних установ, що займаються управлінням бібліотечними ресурсами й методиками складання бібліографічних покажчиків.

– педагогів та освітян, які потребують науково-методичних ресурсів для вдосконалення навчального процесу та розвитку шкільних бібліотек.

– широкого загалу освітян і педагогічної спільноти, зацікавленої у здобутках та діяльності ДНПБ ім. В.О. Сухомлинського, її внеску в педагогічну науку та освітній процес в Україні.

Специфіка покажчика включає:

– змістове наповнення: покажчик містить бібліографічні записи праць, присвячених ДНПБ ім. В.О. Сухомлинського, її діяльності, проектам, публікаціям, а також основним здобуткам у науково-дослідній роботі та інформаційно-бібліографічному обслуговуванні.

– тематика та структура: покажчик орієнтований на висвітлення історії бібліотеки, ключових досягнень, бібліографічної продукції, а також результатів досліджень, що ґрунтуються на матеріалах бібліотеки.

– зручний доступ та пошук: покажчик має сучасну електронну структуру з функціями інтуїтивного пошуку та навігації, що включають можливості тематичного та хронологічного пошуку.

– інтерактивні елементи: впровадження мультимедійних матеріалів (фото, відео, інфографіка), що підвищують залучення та дозволяють глибше ознайомитися з матеріалами.

– актуалізація: покажчик оновлюється у міру появи нових публікацій, що висвітлюють діяльність бібліотеки або ж нових документів з архівів бібліотеки.

Для створення бібліографічного покажчика до 25-річчя Державної науково-педагогічної бібліотеки ім. В. О. Сухомлинського було використано такі типи метаданих, що відповідають вимогам стандартизованого бібліографічного опису: автор – зазначено основних авторів, а також укладачів видання (наприклад: НАПН України, Березівська Л. Д., Тарнавська С. В. та ін.); назва – вказано повну назву документа, зокрема з уточненням форми (наприклад: монографія); рік видання –

вказано рік публікації; місце видання – місто, де видано документ; видавництво – інформація про видавництво (наприклад: КОНВІ ПРІНТ); обсяг – загальна кількість сторінок у виданні; серія – відомості про серію, до якої входить видання (наприклад: «До 30 річчя незалежності України»); DOI – цифровий ідентифікатор документу (<https://doi.org/10.37472/NAES-2021-ua>); анотація (зміст) – інформація про зміст документа, зокрема назва та автори розділу, що стосується інформаційно-бібліотечного забезпечення освіти; примітки – додаткова інформація про наявність і розміщення бібліографії

Ці метадані забезпечують повний бібліографічний опис, який відповідає сучасним стандартам і дозволяє швидко ідентифікувати та знайти джерело в електронних каталогах.

Під час виконання завдання було розроблено електронний науково-допоміжний бібліографічний покажчик, який відповідає сучасним вимогам до навчальних матеріалів. Метою було створення інтерактивного та зручного для використання посібника, що поєднує текстову інформацію з мультимедійними елементами для покращення засвоєння матеріалу.

Для реалізації цього проекту були використані таке програмне забезпечення, як InDesign. Adobe InDesign є потужним інструментом для створення професійних публікацій, у тому числі науково-допоміжних бібліографічних покажчиків.

Наступним етапом було створення візуальних та мультимедійних елементів. За допомогою платформи InDesign відбувалася верстка та підготовка текстової частини посібника, з урахуванням мультимедійних компонентів, таких як інтерактивний зміст, гіперпосилання та фотогалерею.

Обкладинка була створена також в InDesing. (рис. 3.1).

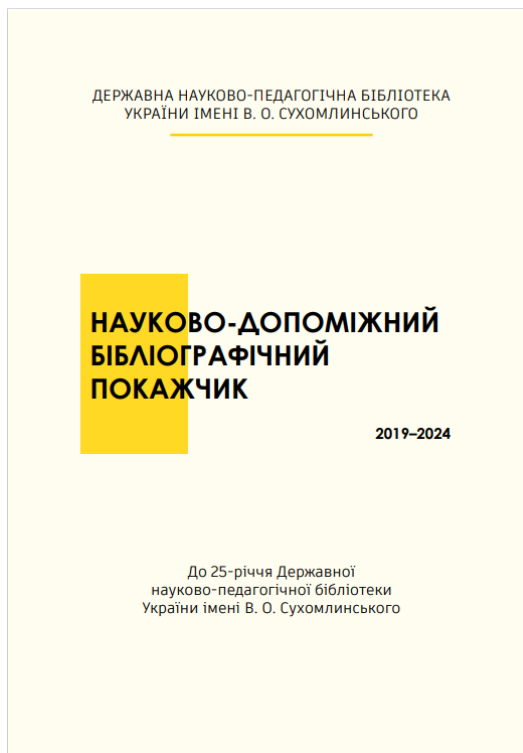

Рис. 3.1. Створена обкладинка покажчика в InDesign

Процес створення посібника складався з кількох ключових етапів. Спершу була підготовлена та систематизована необхідна інформація для створення навчального контенту. Далі за допомогою InDesign була здійснена верстка та інтеграція всього контенту в єдиний електронний посібник. (рис. 3.2).

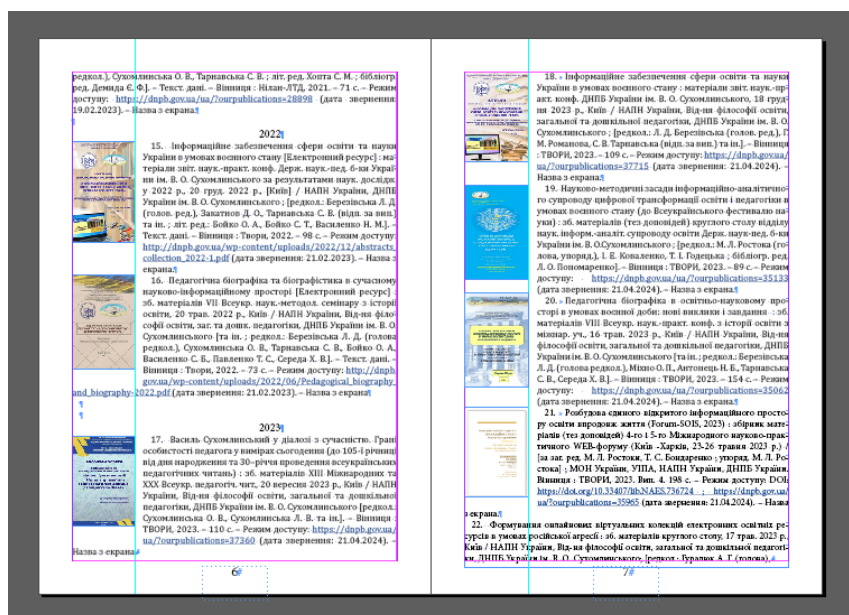

Рис. 3.2. Верстка електронного посібника

Таким чином, завдяки комплексному підходу був створений повноцінний науково-допоміжний бібліографічний показник, який буде зручний для використання як в друкованому, так і в електронному вигляді.

3.2. Оцінка якості та ефективності використання електронних бібліографічних показників

Електронні бібліографічні показники (ЕБП) стали важливим інструментом для інформаційного забезпечення наукових досліджень, освітньої діяльності та професійного розвитку. Вони дозволяють швидко й ефективно знаходити необхідні джерела, об'єднуючи функціональність традиційних бібліографічних довідників і можливості сучасних технологій. Оцінка їхньої якості та ефективності є необхідною для вдосконалення цих інформаційних ресурсів і задоволення потреб користувачів.

Якість електронного бібліографічного показника визначається сукупністю характеристик, які забезпечують його функціональність, доступність, зручність використання та точність. Важливими аспектами є відповідність вмісту потребам цільової аудиторії, структурованість, оновлюваність і технічна реалізація.

Оцінка якості та ефективності електронних бібліографічних показників має вирішальне значення для підвищення продуктивності та доступності досліджень. Різні дослідження підкреслюють важливість ефективного індексування та управління якістю бібліографічних даних, що в кінцевому підсумку допомагає користувачам ефективно знаходити потрібну інформацію.

Сервіси індексування забезпечують структурований доступ до академічних документів, скорочуючи час, який користувачі витрачають на пошук інформації [52]

Ці сервіси мають важливе значення для студентів, дослідників і викладачів, сприяючи ефективному пошуку даних і покращуючи результати досліджень [52].

Ефективне управління метаданими електронних ресурсів є життєво важливим для підтримки таких завдань користувачів, як пошук і вибір бібліотечних ресурсів [53].

Тематичне дослідження продемонструвало, що практика управління якістю може значно покращити користувацький досвід і доступність ресурсів [53]

Аналіз Науково-допоміжного бібліографічного покажчика до 25-річчя Державної науково-педагогічної бібліотеки ім. В.О. Сухомлинського дозволяє оцінити його якість та ефективність використання в наукових дослідженнях.

1. Зміст та структура покажчика

Науково-допоміжний бібліографічний покажчик структурований таким чином, щоб забезпечити максимальну зручність користувачів. Він містить такі розділи, як:

- перелік наукових праць і видань бібліотеки за останні 25 років, що включає 5 розділів.

- додаткові матеріали, такі як фотографії, відео та аудіо матеріали.

2. Зручність користування

Електронний формат покажчика дозволяє швидко знаходити необхідну інформацію завдяки інтерактивним посиланням, зручній навігації та пошуковій системі. Інтерфейс користувача є інтуїтивно зрозумілим, що дозволяє користувачам легко орієнтуватися у вмісті покажчика.

3. Якість інформації

Покажчик містить актуальну та достовірну інформацію, яка регулярно оновлюється. Джерела, з яких взято матеріали, є авторитетними та перевіреними, що забезпечує високу якість і точність даних.

4. Інтерактивні елементи та мультимедіа

Один з ключових аспектів електронного бібліографічного покажчика — наявність мультимедійних матеріалів, таких як фотографії та посилання. Це не лише робить покажчик більш привабливим, але й значно підвищує його ефективність у використанні.

5. Зворотний зв'язок від користувачів

Аналіз відгуків користувачів показав, що більшість користувачів задоволені роботою з покажчиком, відзначаючи його зручність, інформативність та якість поданих матеріалів. Однак, деякі користувачі висловлюють побажання щодо розширення функціоналу пошуку та додавання ще більше інтерактивних елементів.

6. Порівняння з іншими бібліографічними показниками

У порівнянні з іншими електронними бібліографічними показниками, цей показник вирізняється високим рівнем інтерактивності, якістю мультимедійних матеріалів та зручністю користування. Ці фактори роблять його однією з кращих доступних електронних бібліографічних ресурсів у даній галузі.

Оцінка Науково-допоміжного бібліографічного показника до 25-річчя Державної науково-педагогічної бібліотеки ім. В.О. Сухомлинського показала, що він є ефективним інструментом для наукових досліджень, навчання та самостійного вивчення матеріалів. Висока якість інформації, зручність користування та інтерактивність роблять його цінним ресурсом для користувачів.

3.3. Перспективи розвитку електронних бібліографічних ресурсів

У бібліотеках активно впроваджуються принципово нові види електронних ресурсів, а також організовується доступ до локальних і віддалених джерел інформації, як вітчизняних, так і зарубіжних. Це стало одним із ключових завдань для інформаційного забезпечення науки та освіти. Паралельно з розвитком цього напрямку бібліотеки модернізують традиційні технології, спрямовуючи їх на покращення якості та швидкості інформаційного обслуговування.

Основна мета діяльності електронної бібліотеки полягає у забезпеченні максимально повного та оперативного обслуговування користувачів. Для її досягнення необхідно створити власну базу даних (фонд) електронної бібліотеки, налагодити обмін інформацією з провідними електронними бібліотеками, забезпечити доступ до зовнішніх ресурсів, залучити кваліфікованих фахівців і застосовувати сучасні методики інформаційного пошуку в мережевому середовищі.

З кінця ХХ століття цивілізаційний розвиток характеризується подіями, які суттєво трансформували сучасну соціокультурну реальність: людство увійшло в еру інформаційного суспільства. Це зумовлено впровадженням комп'ютерних технологій у різні сфери діяльності, формуванням електронних інформаційних

мереж, а також активним накопиченням і використанням небачених раніше можливостей глобального електронного середовища.

Розвиток бібліотек в умовах формування інформаційного суспільства вимагає нових підходів до організації їхньої роботи, що зосереджуються на створенні електронного інформаційного простору. У сучасних умовах глобалізації бібліотеки стикаються з необхідністю подолання традиційної ізольованості друкованих ресурсів та впровадження принципів відкритого і всеосяжного доступу до світових інформаційних ресурсів.

Модернізація бібліотечної сфери в Україні висуває пріоритетні завдання інформатизації та створення електронного бібліотечного середовища, що сприяє інтеграції у світову інформаційну спільноту. Бібліотеки сьогодні не лише залишаються ключовими інформаційними центрами, але й виступають провідниками у цифрове інформаційне середовище.

Актуальність визначення ролі, значення та перспектив бібліотек у сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства підтверджується численними професійними дискусіями у вітчизняних і зарубіжних виданнях. Теми інформатизації бібліотек, формування електронних бібліотечних ресурсів, створення унікальних електронних продуктів і їх представлення у мережі Інтернет набувають дедалі більшого значення, закріплюючи за бібліотеками їхню важливу роль у сучасному інформаційному просторі.

За словами провідних експертів інформаційної сфери, електронні бібліотеки (ЕБ) є однією з найбільш суперечливих і обговорюваних складових інформаційних технологій, які стали невід'ємною частиною життя наприкінці ХХ століття.

Основною проблемою є відсутність чіткого розуміння, що саме слід вважати електронною бібліотекою, які інформаційні системи можна віднести до цього класу, а також яким критеріям вони повинні відповідати. Неоднозначність терміна «електронна бібліотека» зумовлена кількома факторами: відсутністю загальноприйнятого визначення, його широким використанням у науковій, технічній та популярній літературі, а також суперечливими трактуваннями різними фахівцями в галузі інформаційних технологій.

Згідно з Вікіпедією, електронна бібліотека – це впорядкована колекція різноманітних електронних документів, забезпечена засобами навігації та пошуку. Таким чином, ЕБ може представляти собою веб-сайт, на якому поступово накопичуються тексти та медіафайли. Кожен з цих матеріалів є самостійним і доступним для отримання користувачем у будь-який момент.

Цілком підтримую думку сучасних фахівців з інформаційної сфери [54, с. 257], які розглядають електронне середовище як засіб формування комплексних бібліографічних ресурсів. Від себе додамо, що в умовах інформатизації бібліотечної галузі, коли деякі традиційні процеси роботи закономірно відмирають, бібліографічна діяльність набуває нового значення і нових форм її здійснення.

Процеси, що відбуваються в сучасному інформаційно-бібліотечному середовищі, характеризуються значним збільшенням обсягу електронних документів як складової частини електронної бібліотеки. Великий обсяг електронної інформації, накопиченої в бібліотеці, має багатоплановий характер з точки зору інформаційного змісту, типів і форм, що дозволяє повною мірою задовольнити наукові та освітні потреби читачів.

Не потрібно доводити, що документи, представлені у фонді бібліотеки в електронному вигляді, мають більшу відкритість, доступність, особливо для отримання наукових і освітніх знань. Тому на державному рівні приділяється увага формуванню новітніх інформаційних засобів. Так, у законодавстві України "Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки" [55], у нормативних актах Міністерства освіти і науки "про електронні освітні ресурси" [56] на розвідувальне відомство покладено завдання перетворення національних багатств культури і мистецтва в електронний вигляд. З урахуванням положень цих актів була впроваджена національна культурна програма "Бібліотека-XXI" для підвищення ефективності використання та доступу до документів, що зберігаються в бібліотеках, музеях та архівних фондах [57]. Тому сьогодні бібліотекам необхідно використовувати не тільки внутрішні ресурси власних книжкових фондів, а й можливість забезпечити доступ до інформаційного масиву світового простору. Але, перш за все, необхідно визначити, яка ситуація, який

розвиток, законодавче визначення, методи придбання, використання, форми зберігання електронних наукових інформаційних ресурсів? Іноді питань більше, ніж відповідей. Саме тому бібліотеки та інформаційні установи, які опікуються проблемами формування колекції електронних ресурсів, вже понад 1 рік поспіль активно обговорюють вищевказані проблеми.

Збір електронних бібліотек як альтернативи традиційним бібліотекам вимагає часу. Отже, необхідні інноваційні та прогресивні рішення: питання бібліотечного співробітництва, надання інформаційним установам нових технологій, які допомагають представити електронну бібліотеку або її елементи на бібліотечному сайті, координація пріоритетів оцифрування акціонерного капіталу та створення електронних колекцій.

Також перспективною для створення електронних ресурсів є сфера освіти. Перспектива електронної освіти пов'язана з поширенням Інтернету. Спільне використання та координація використання різних освітніх ресурсів у динамічній розподіленій віртуальній структурі стає звичним явищем [58;59]. Зараз модно говорити про інформаційне середовище, враховуючи цілісність інформаційного середовища навколо нас. Однак ця популяція неоднорідна. Джерела інформації, накопичені за час існування нашого суспільства, представлені по-різному, на різних мовах, в різних розподілених сховищах, структурованих і декомунізованих з використанням різних термінів, і існують різні форми, тобто несумісні методи кодування документів по відношенню до існуючих електронних ресурсів. Таким чином, розробка механізмів і інструментів для об'єднання різних джерел інформації в єдину чітко структуровану систему робить навігацію простою і доступною для звичайного користувача. Це особливо важливо з точки зору вдосконалення освітніх систем, в яких більша частина ресурсів передається в електронний простір, а користувачі часто є менш кваліфікованими користувачами.

Об'єктивне підвищення рівня інформативності веде до поширення самоосвіти на основі широко доступних інструментів і доступної інформаційної підтримки. Деталі віртуального освітнього простору сприяють поляризації освітньої діяльності, від повністю незалежних припущень про здатність учнів керувати освітньою

діяльністю до повних припущень. В останньому випадку всі психологічні механізми навчання працюють по-різному, що призводить до фундаментальної зміни сучасної освітньої парадигми. Очевидно, що в контексті дистанційного навчання віддаленість і тимчасова асинхронність ускладнюють відстеження процесу навчання. Однак бажання вчитися і відповідна мотивація психологічно обґрунтовані на основі вирішення проблем і вимагають додаткової постійної інформаційної підтримки. Сьогодні розвиток традиційних і нових технологій має слідувати принципам взаємодоповнюваності і взаємного розширення прав і можливостей. Послідовність дозволяє нам говорити про принципово нові уявлення освітнього середовища, що існують в режимі реального часу, і акумулювати ряд освітніх технологій.

Зрозуміло, що всі згадані процеси сучасного навчання мають бути підтримані інформаційними ресурсами. І чим далі іде розвиток суспільства, тим більш вибагливими до якості інформаційної підтримки будуть студенти і учні.

Нині завдяки впровадженню інформаційно-комунікаційних технологій користувачі мають доступ до інформаційних ресурсів у бібліотеках.

Інформаційні ресурси (ІР) – це, на думку вчених:

– впорядкована кількість даних, знаній у формі документів і на інших носіях інформації, які створюють інформаційні системи та призначені для використання в громадських відносинах [60, с. 131];

– сукупність документів у бібліотеках, архівах, банках даних тощо або сукупність інформаційних продуктів певного призначення, які необхідні для забезпечення інформаційних потреб споживачів у визначеній сфері діяльності [61, с. 22].

Одиницями ІР є «окремі документи і окремі масиви документів в інформаційних системах (бібліотеках, архівах, фондах, банках даних, інших інформаційних системах» [62, с. 150]

Вільний доступ до інформаційних ресурсів є однією з ключових умов для розвитку будь-якої країни. Це питання відображено в низці міжнародних документів, таких як «Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства», «Будапештська ініціатива «Відкритий доступ», «Женевська декларація принципів»,

«Туніська програма інформаційного суспільства» та інших, де наголошується на важливості забезпечення вільного доступу до інформації. У «Будапештській ініціативі «Відкритий доступ», прийнятій на Всесвітньому саміті з питань інформаційного суспільства 14 лютого 2002 року, зазначено, що «ми пропонуємо через Інтернет забезпечити вільний доступ до наукових публікацій, які вчені надають суспільству без фінансової винагороди. Це стосується, зокрема, рецензованих статей у наукових журналах, а також препринтів, що автори бажають опублікувати в Інтернеті для отримання коментарів чи поширення інформації про нові наукові досягнення». У «Маніфесті ІФЛА про Інтернет» підкреслюється, що «безперешкодний доступ до інформації є важливим для забезпечення свободи, рівності, глобального взаєморозуміння і миру». Забезпечення вільного доступу до інформації, незалежно від її форми та національних меж, є одним з основних завдань бібліотечної та інформаційної професії.

Отже, зараз багато бібліотек створює для своїх користувачів власні інформаційні продукти (електронні каталоги, бази даних, віртуальні бібліографічні покажчики тощо)

Для студентів, які є основними користувачами електронних ресурсів (ІР), основними перевагами використання таких повнотекстових матеріалів є безкоштовний доступ та можливість роботи з ними через віддалений доступ. Однак, існують і певні негативні аспекти, зокрема ризик порушення авторських прав через несанкціоноване копіювання текстів підручників, навчальних посібників та інших видань. Для мінімізації таких порушень кожна бібліотека повинна розробити чіткі правила користування електронними ресурсами, які з одного боку задовольняли б інформаційні потреби користувачів, а з іншого — обмежували б незаконне копіювання та інші протизаконні дії під час роботи з ІР.

Електронний бібліографічний покажчик є популярною альтернативою традиційному виду, що широко використовується для представлення бібліографічної інформації в онлайн-середовищі. Він складається з ряду упорядкованих бібліографічних записів, виконаних мовою оригіналу та відповідно до актуальних стандартів бібліотечної справи. Наприклад, серія електронних

персональних бібліографічних покажчиків "Представники харківської правової школи" була створена з метою повного висвітлення наукової спадщини вчених-правознавців Харкова, їх біографії та науково-педагогічної діяльності. Ця серія є частиною електронної іміджевої колекції рідкісних видань XIX – початку XX століття "The representatives of the Kharkov Law School". Перший покажчик цієї серії присвячений одному із засновників харківської наукової школи правознавців, доктору цивільного права, академіку Української академії наук Володимирі Михайловичу Гордону (1871–1926). Наступний – Миколі Івановичу Палієнку (1869–1937), доктору права, професору, академіку Всеукраїнської академії наук та одному з авторів Конституції Української РСР.

Перспективи розвитку електронних бібліографічних ресурсів є надзвичайно широкими, оскільки технологічні інновації та зміни в інформаційній сфері продовжують впливати на спосіб організації та доступу до бібліографічної інформації.

З розвитком штучного інтелекту та машинного навчання, електронні бібліографічні ресурси можуть стати більш інтелектуальними, забезпечуючи автоматичне створення та оновлення бібліографічних записів, покращену класифікацію та індексацію матеріалів, а також точніше відображення запитів користувачів.

Все більшу увагу приділяють створенню відкритих бібліографічних ресурсів, що дозволяють безкоштовний доступ до наукових статей, монографій, архівів та інших джерел. Це не тільки сприяє розвитку наукових досліджень, а й робить їх доступними для більш широкої аудиторії.

Зростаюча взаємодія між бібліотечними установами по всьому світу та встановлення загальних стандартів для бібліографічних даних дозволить забезпечити єдиний доступ до глобальних ресурсів. Це може включати інтеграцію різних форматів бібліографічних описів і баз даних на міжнародному рівні.

Враховуючи розвиток візуальних технологій, бібліографічні ресурси можуть бути доповнені мультимедійними елементами, такими як відео, аудіо та

інтерактивні графіки. Це дозволить не лише організувати, а й активно презентувати бібліографічні дані.

Оскільки користувачі все більше звертаються до мобільних пристроїв та голосових асистентів, розробка електронних бібліографічних ресурсів, які будуть оптимізовані для мобільних платформ та голосових запитів, стане важливою частиною майбутнього розвитку.

Одним з важливих завдань є забезпечення тривалого збереження електронних бібліографічних ресурсів, враховуючи ризики, пов'язані з швидким розвитком технологій і змінними форматами збереження даних.

Завдяки впровадженню аналітичних інструментів та технологій на основі великих даних, електронні бібліографічні ресурси зможуть надавати більш персоналізовані рекомендації, пропонуючи користувачам матеріали, найбільш релевантні їх інтересам та запитам.

Таким чином, електронні бібліографічні ресурси мають великий потенціал для розвитку в напрямку покращення доступності, інтеперабельності та інтеграції з іншими системами інформації, що забезпечить ефективніше використання бібліографічної інформації в майбутньому.

Висновки до розділу 3

У цьому розділі було розглянуто практичні аспекти створення електронного науково-допоміжного бібліографічного покажчика, який є важливим інструментом для організації та надання доступу до наукових матеріалів. Процес його розробки охоплює кілька ключових етапів, кожен з яких відіграє важливу роль у забезпеченні ефективності та якості бібліографічного ресурсу.

Розробка електронного бібліографічного покажчика передбачає кілька послідовних етапів, які включають:

- збір та відбір джерел: на цьому етапі важливо визначити критерії відбору матеріалів, що дозволяють сформувати базу даних, яка охоплює актуальні та значущі наукові праці;

– структурування інформації: важливо правильно організувати бібліографічні записи за допомогою відповідних метаданих (автор, назва, рік видання, DOI, тощо), що забезпечують швидкий і зручний доступ до інформації;

– технічна реалізація: створення електронного ресурсу вимагає використання сучасних технологій, таких як веб-інтерфейси, бази даних та інструменти для інтеграції метаданих;

– оформлення та публікація: завершальний етап включає підготовку до публікації ресурсу в електронному форматі, що дозволяє користувачам легко здійснювати пошук та доступ до матеріалів через онлайн-платформи.

Оцінка якості та ефективності електронних бібліографічних показників є критично важливою для забезпечення їхнього успішного використання в науково-педагогічній діяльності. Бібліографічні записи повинні бути коректними, актуальними та відповідати стандартам бібліографічного опису. Інтерфейс ресурсу має бути інтуїтивно зрозумілим і зручним для користувачів різного рівня підготовки. Важливо забезпечити ефективний пошук за ключовими словами, авторами та іншими параметрами для швидкого знаходження необхідних матеріалів.

Загалом, успішна реалізація електронного бібліографічного показника значно полегшує доступ до наукових і методичних матеріалів, підвищуючи ефективність науково-дослідницької та педагогічної роботи.

Перспективи розвитку електронних бібліографічних ресурсів відкривають широкі можливості для вдосконалення наукової діяльності та інформаційного обміну. Використання штучного інтелекту та машинного навчання може значно підвищити ефективність організації і обробки бібліографічних даних, автоматизуючи процеси індексації та класифікації. Збільшення кількості відкритих електронних бібліографічних ресурсів дозволить науковцям, студентам і педагогам мати безкоштовний доступ до найактуальніших досліджень, що сприятиме розвитку науки та освіти. Зростання глобальної інтеграції наукових та бібліографічних ресурсів через уніфікацію стандартів та створення єдиного інформаційного простору дозволить полегшити доступ до матеріалів з різних країн та культур. Перехід до більш динамічних і мультимедійних форматів дозволить розширити

можливості бібліографічних покажчиків, доповнивши їх інтерактивними елементами, що зробить процес пошуку і використання інформації більш наочним і зручним для користувачів. Для забезпечення високої якості бібліографічних ресурсів необхідно постійно оновлювати та поповнювати бази даних новими публікаціями, що гарантуватиме актуальність і достовірність інформації.

Таким чином, розвиток електронних бібліографічних ресурсів, зокрема науково-допоміжних бібліографічних покажчиків, є невід'ємною частиною сучасної інформаційної екосистеми. Вони значно полегшують доступ до наукових знань, сприяють розвитку освіти та науки, забезпечуючи безперервний обмін інформацією та підтримку наукових досліджень.

ВИСНОВКИ

У процесі виконання магістерської дипломної роботи було детально розглянуто теоретичні основи, методичні підходи та практичні аспекти створення електронних науково-допоміжних бібліографічних покажчиків. Зроблено акцент на їх значенні для розвитку наукової та освітньої діяльності в Україні та світі.

Перший розділ дипломної роботи було присвячено теоретичним основам бібліографічної діяльності, що включає розгляд сутності та значення науково-допоміжних бібліографічних покажчиків, історії їх розвитку та аналізу державної бібліографії України в контексті міжнародних вимог.

Було детально розглянуто бібліографічні покажчики як інструмент для організації наукової інформації, що сприяє зручному та ефективному пошуку документів, необхідних для наукової, навчальної та практичної діяльності. Науково-допоміжні бібліографічні покажчики є важливою складовою частиною бібліографічної діяльності, оскільки вони дозволяють систематизувати й упорядковувати великі масиви інформації, зокрема з різних наукових галузей. Такий тип покажчиків допомагає забезпечити доступ до основних наукових досягнень, літератури та інших ресурсів, що є важливими для розвитку конкретної галузі знань. У цьому контексті бібліографічні покажчики виступають не тільки як інструмент пошуку, але й як засіб для збереження наукового спадку, сприяючи його поширенню та доступності для науковців, викладачів і студентів.

Аналіз історії розвитку бібліографічних покажчиків показав, як еволюціонували ці інструменти з часу їх виникнення до сучасного стану. Важливою віхою є перехід від традиційних друкованих бібліографічних покажчиків до електронних версій, що дозволяє забезпечити більш оперативний доступ до інформації, зокрема в умовах цифровізації та швидкого розвитку інформаційних технологій. В історії розвитку бібліографічних покажчиків можна виділити декілька етапів: від перших робіт з систематизації бібліографічних даних до створення національних та міжнародних систем бібліографії. Останні десятиліття

характеризуються розвитком електронних бібліографічних систем, що дозволяють значно спростити процес пошуку і доступу до наукових матеріалів. Цей процес також включає адаптацію бібліографічних покажчиків до нових інформаційних технологій, таких як метадані, бази даних і онлайн-ресурси.

Важливою частиною цього розділу є аналіз стану бібліографічної діяльності в Україні, зокрема ролі державної бібліографії в організації та стандартизації бібліографічних ресурсів. В Україні існує система державної бібліографії, яка забезпечує систематичне збирання, обробку та збереження бібліографічних записів, що дає змогу забезпечити доступ до вітчизняної наукової продукції. Державні бібліографічні покажчики та реєстри сприяють розвитку наукової комунікації та обміну знаннями серед дослідників і фахівців. Однак наявність міжнародних вимог та стандартів, зокрема, щодо формату метаданих та класифікаційних систем, вимагає постійної адаптації українських бібліографічних ресурсів до глобальних стандартів. Взаємодія з міжнародними бібліографічними ресурсами і системами дає можливість підвищити видимість української наукової продукції на світовому рівні, що є важливим для інтеграції України в глобальний науковий процес.

Отже, перший розділ дипломної роботи підкреслює важливість науково-допоміжних бібліографічних покажчиків як інструментів організації та доступу до наукової інформації, а також визначає історичний розвиток і сучасні тенденції в бібліографії. Оцінка державної бібліографії України та міжнародних вимог дозволяє сформулювати важливі напрямки для подальшого вдосконалення бібліографічної діяльності та інтеграції національних ресурсів у міжнародний інформаційний простір.

Другий розділ дипломної роботи був присвячений методичним підходам до створення електронних науково-допоміжних бібліографічних покажчиків, що включає такі важливі аспекти, як роль бібліотечних класифікацій у організації інформації, створення галузевих інформаційно-бібліографічних ресурсів у провідних бібліотеках України, а також значення метаданих у формуванні сучасних електронних бібліографічних систем. Розгляд цих аспектів дозволив глибше

зрозуміти, як теоретичні підходи та практичні методи допомагають створювати ефективні бібліографічні ресурси для сучасних користувачів.

Важливим аспектом цього розділу є розгляд бібліотечних класифікацій як одного з ключових елементів організації інформації в електронних бібліографічних ресурсах. Бібліотечні класифікації є основою для структурованого збереження, систематизації та пошуку інформації, що значно спрощує доступ до документів і полегшує роботу користувачів. У роботі розглянуто різні класифікаційні системи, які використовуються в бібліотеках і бібліографічних базах даних, які дозволяють забезпечити ефективну організацію даних за темами, а також задовольнити специфічні потреби користувачів у пошуку необхідної інформації. Використання цих класифікацій в електронних бібліографічних системах дозволяє не тільки підтримувати порядок у величезних масивах наукових даних, але й забезпечити швидкий доступ до інформації завдяки її чіткій структурованості.

Було детально розглянуто досвід створення інтегрованих галузевих бібліографічних ресурсів в провідних бібліотеках Міністерства освіти і науки України та Національної академії педагогічних наук України. Зокрема, було визначено важливість створення спеціалізованих бібліографічних ресурсів, які об'єднують наукові роботи в конкретних галузях знань. Інтеграція таких ресурсів дозволяє централізовано зібрати, зберігати та надавати доступ до наукових публікацій, що мають високий рівень наукової значущості. Окремо в роботі було підкреслено, що успішне створення таких інтегрованих ресурсів потребує ефективної координації між бібліотеками різних наукових установ та налагодження співпраці між бібліотечними і науковими організаціями для забезпечення повноти та актуальності даних. Це також дозволяє створювати більш ефективні інструменти для наукового пошуку та обміну інформацією серед дослідників.

Одним з найважливіших аспектів розділу є аналіз ролі метаданих у створенні сучасних електронних бібліографічних систем. Метадані, що містять описову, структурну та адміністративну інформацію про ресурси, відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного пошуку та управління інформацією в електронних системах. Опис бібліографічних записів за допомогою метаданих дозволяє

стандартизувати процеси обробки інформації та забезпечити її зручний пошук у цифрових базах даних. Важливою є також взаємодія метаданих з іншими системами та базами даних, що дозволяє створювати інтегровані інформаційні ресурси, де дані з різних джерел можуть ефективно взаємодіяти та бути доступними для користувачів. Крім того, використання метаданих дозволяє забезпечити доступність ресурсів у різних форматах, зокрема для інвалідів та користувачів з обмеженими можливостями.

У підсумку, другий розділ дипломної роботи продемонстрував важливість методичних підходів до створення електронних науково-допоміжних бібліографічних покажчиків, що включають як класичні бібліографічні технології, так і новітні інструменти для обробки та пошуку наукової інформації. Використання бібліотечних класифікацій, створення інтегрованих галузевих ресурсів і активне застосування метаданих у бібліографічних системах є важливими кроками для розвитку ефективних та зручних електронних бібліографічних ресурсів. Ці підходи дозволяють значно покращити доступ до наукової інформації та полегшити роботу науковців, студентів і викладачів, забезпечуючи їм швидкий доступ до найактуальніших та найбільш повних даних у своїй галузі.

Практична реалізація створення електронного науково-допоміжного бібліографічного покажчика виявила важливість дотримання чітких етапів розробки, включаючи збір матеріалів, структурування даних, використання технологій для інтеграції метаданих та створення інтерфейсів для користувачів. Оцінка якості та ефективності електронних бібліографічних покажчиків, що були створені в рамках роботи, підтверджує їхню високу інформативність, точність та зручність у використанні. Водночас, для подальшого розвитку таких ресурсів важливим є впровадження новітніх технологій, зокрема штучного інтелекту, для автоматизації процесів оновлення та організації даних, а також розширення функціональних можливостей ресурсів.

Завершення роботи надає уявлення про перспективи розвитку електронних бібліографічних ресурсів, які включають інтеграцію з іншими інформаційними системами, розширення доступу до відкритих даних та покращення персоналізації

досвіду користувачів. Усе це свідчить про безперервне вдосконалення бібліографічної діяльності та інтеграцію нових технологій для поліпшення доступу до наукової інформації.

Отже, результати виконаної роботи підтверджують актуальність та значущість електронних бібліографічних показників як інструментів для систематизації, пошуку та збереження наукових даних, що сприяють розвитку науки, освіти та бібліотечної справи в Україні та світі.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Створення бібліографічних покажчиків - складова наукової інформаційно-бібліографічної діяльності бібліотеки вищого навчального закладу. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/535> (дата звернення: 15.10.2024)
2. Королевич Н. Ф. Бібліограф М. І. Ясинський (1889–1967) : біобібліогр. Нарис. Н. Ф. Королевич, М. В. Геращенко ; Нац. парлам. б-ка України. К., 1995. 33 с. (Видаєт. діячі укр. книги ; Вип. 2)
3. Складання бібліографічних посібників : інформ.-метод. матеріали / М-во культури України, Нац. парлам. б-ка України; уклад. О. Калганова ; наук. ред. В. Кононенко. Київ, 2015. 80 с.
4. Українські метабібліографічні посібники (кінець XIX – початок XXI ст.) : наук.-допом. бібліогр. покажч. 3-го ступ. Нац. парламент. б-ка України, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т ; [авт.-уклад. О. Л. Промська ; наук. ред. В. О. Кононенко]. Київ, 2012. 119 с
5. Ясинський М. І. Бібліографічна робота на радянській Україні в 1926 році / М. І. Ясинський // Журн. бібліотекознавства та бібліогр. 1927. № 1. С. 64–92.
6. Ясинський М. І. Бібліографія на радянській Україні, 1927 р. М. І. Ясинський // Журн. бібліотекознавства та бібліогр. 1929. № 3. С. 7 106.
7. Ясинський М. І. Бібліографія на радянській Україні 1928 р. / М. І. Ясинський // Журн. бібліотекознавства та бібліогр. 1930. № 4. С. 34– 58.
8. Ясинський М. І. Бібліографія на Радянській Україні в 1929 р. / М. І. Ясинський. Київ, 1931. 110 с. Машинопис.
9. Випуск видавничої продукції в Україні. URL: http://www.ukrbook.net/statistika_.html. (дата звернення: 15.10.2024)
10. Vangie В. What is Unstructured Data ? [Electronic resource] / В. Vangie // Access mode: http://www.webopedia.com/TERM/U/unstructured_data.html. – Date of access: 19 March 2017

11. Майер-Шенбергер В. Большие данные. Революция, которая изменит то, как мы живем, работаем и мыслим / В. Майер-Шенбергер, К. Кукьер. М. : Манн, Иванов и Фербер, 2013. 240 с.
12. Квондт Р. Электронная издательская деятельность и виртуальные библиотеки: инициативы фонда Эндрю У. Меллона / Р. Квондт // Библиотеки за рубежом : Сборник. М. : Рудомино. 1997. С. 122129.
13. Slavik A. Use of the Universal Decimal Classification a worldwide survey A. Slavic Journal of Documentation. 2008. Vol. 64 Iss: 2. pp. 211228.
14. Розенфельд Л. Информационная архитектура в Интернете Л. Розенфельд, П. Мориль. 2-е изд. С.Пб. : Символ-плюс, 2005. 544 с.
15. Норузи А. Применение законов Ранганатана к сети Интернет А. Норузи Междунар. Форум по информ. 2006. Т. 31, No 3. С. 1824
16. Пол Р. Измерение качества в библиотеках Р. Пол, П. Боекхорст. 2-е изд., перераб. Мюнхен : ИФЛА, 2007. 215 с
17. Ahronheim J. High-Level Subject Access Tools and Techniques in Internet Cataloging J Ahronheim. CRC Press, 2003. 272 p
18. Борович В.О. Классификация книг в научных библиотеках и предметный каталог В.О. Борович Бібліотечний збірник. Ч. 1 : Праці Першої конференції наукових бібліотек УСРР. К. : Всенар. б-ка України при Укр. АН, 1926. С. 104112.
19. Збанацька О.М. Аналітико-синтетична переробка інформації. Мікроаналітичне згортання інформації: індексування документів, реферування документів: навч. посіб. О.М. Збанацька ; М-во культури України, Нац. акад. кер. кадрів культури та мистецтв. К. : НАКККиМ, 2016. 266 с.
20. Лобузiна К. Технологiї органiзацiї знанневих ресурсiв у бiблiотечно-iнформацiйнiй дiяльностi: монографiя К. Лобузiна вiдп. ред. О. С. Онищенко. К. : НАН України, Нац. б-ка України iм. В.І. Вернадського, 2012. 252 с.
21. Найханова Л.В. Основные аспекты построения онтологий верхнего уровня и предметной области Л.В. Найханова «Интернет-порталы : содержание и технологии» редкол.: А.Н. Тихонов (пред.) и др.; ФГУ ГНИИ ИТТ «Информика». М. : Просвещение, 2005. Выпуск 3. С. 452479.

22. Slavic A. On the nature and typology of documentary classifications and their use in a networked environment A. Slavic El profesional de la información. 2007. 16(6). pp. 580589.

23. Лобановська І. Лінгвістичне забезпечення електронного каталогу Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В.О. Сухомлинського І. Лобановська Освітнянські бібліотеки України в реалізації програми рівного доступу до якісної освіти: матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару, Черкаси, 2022 жовт. 2008 р. К. : АПН України, ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського, Черкас. обл. ін-т післядиплом. освіти пед. працівників, 2008. С. 7487.

24. Скарук Г.А. Языки тематического поиска в электронных каталогах научных библиотек: тенденции, проблемы, подходы к решению Г.А. Скарук Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования. 2014. No 12. С. 216225

25. Лобузін К.В. Бібліотечні класифікації у сучасних інформаційних сервісах К.В. Лобузін. К. : НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського, 2010. 132 с.

26. Лаппо П.М. Введение в электронные библиотеки. П.М. Лапо, А.В. Соколов 2005. 90 с. Режим доступа: <http://www.nsu.ru/xmlui/bitstream/handle/18940/book.pdf>. Загл. с экрана. Дата просмотра: 16 июля. 2017 г.

27. Ільганаєва В. Корпоративний рух в Україні: стан та перспективи розвитку В. Ільганаєва Бібл.форум України. 2006. № 2. С. 1315.

28. Рогова П.І. Формування всеукраїнського інформаційного ресурсу з психолого-педагогічних питань освіти: сучасний стан, шляхи розвитку П.І. Рогова Бібл. вісн. 2011. № 4. С. 5861.

29. Провідні освітянські бібліотеки України в дзеркалі статистики : зб. аналіт. і стат. даних за 2013 р. ; уклад.:Л.О. Біла, А.В. Копилова, Н.Б. Соколовська ; наук. ред.: Л.М. Заліток, І.І. Хемчян НАПН України, ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського. К. : [б. в.], 2014. 100 с

30. Коваленко С.Г. Зведена база даних дисертацій з питань освіти, педагогіки і психології складова інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу С.Г. Коваленко Наук. пр. Держ. наук.-пед. б-ки України ім. В.О. Сухомлинського АПН України, ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського. К., 2014. Вип. 4 : Інтегрований галузевий

інформаційний ресурс: стан, перспективи створення та забезпечення доступу. С. 218229

31. Кантлін С.О. Електронні інформаційні ресурси наукової бібліотеки Кам'янець Подільського національного університету ім. І. Огієнка: стан і перспективи розвитку С.О. Кантлін Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Сер.: Бібліотекознавство. Книгознавство Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, Наук. б-ка ; [редкол.: С.А. Копилов (голова), В.С. Прокопчук та ін.]. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2013. Вип. 3. С. 219223.

32. Пономаренко Л.О. Теоретичні та науково-практичні засади створення системи науковобібліографічних документів із психолого-педагогічних питань у Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В.О. Сухомлинського Л.О. Пономаренко Наук. пр. Держ. наук.-пед. б-ки України ім. В.О. Сухомлинського АПН України, ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського. К., 2008. Вип. 1 : Науково-інформаційне забезпечення освітянської галузі України. С. 160172.

33. Видатні педагоги України та світу: ресурс містить біографії, бібліографію публікацій, повні тексти статей видатних педагогів, відомості про товариства, асоціації та заклади, які носять ім'я педагогів, фотогалереї тощо автор ідеї, наук. кер. й наук. ред. П.І. Рогова. [Електрон. дані]. К., 2008. Режим доступу : <http://www.library.edu.ua.netscienti> c_information_worksuhomlynskiy. Назва з екрана

34. Вараксіна Н.В. Концепція науково-педагогічної електронної бібліотеки Державної науковопедагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського Н.В. Вараксіна ; наук. ред. П.І. Рогова. ; НАПН України, ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського. К. : [б. в.], 2013. 63 с

35. Добко Т.В. Довідково-бібліографічна діяльність наукових бібліотек Національної академії наук України: становлення та розвиток (XX ст. перше десятиліття XXI ст.) Т.В. Добко ; відп. ред. О.С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. К., 2013. 376 с.

36. Пономаренко Л. О. Створення та розвиток інтегрованого галузевого інформаційно-бібліографічного ресурсу в провідних бібліотеках МОН України і НАПН

України в сучасних умовах. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2015. № 1. С. 5764.

37. Neumann, M., Michels, C., Schaer, P., Schenkel, R.: Prioritizing and scheduling conferences for metadata harvesting in dblp. In: JCDL (2018)

38. Furche, T., Gottlob, G., Grasso, G., Schallhart, C., Sellers, A.J.: Oxpath: A language for scalable data extraction, automation, and crawling on the deep web. VLDB J. 22(1), 4772 (2013), <https://doi.org/10.1007/s00778-012-0286-6>

39. Ferreira, A.A., Gonçalves, M.A., Laender, A.H.F.: A brief survey of automatic methods for author name disambiguation. SIGMOD Record 41(2), 1526 (2012), <http://doi.acm.org/10.1145/2350036.2350040>

40. Peroni, S., Dutton, A., Gray, T., Shotton, D.M.: Setting our bibliographic references free: towards open citation data. Journal of Documentation 71(2), 253-277 (2015), <https://doi.org/10.1108/JD-12-2013-0166>

41. Shotton, D.: Open citations. Nature 502(7471), 295-297 (2013), <https://doi.org/10.1038/502295a>

42. Michels, C., Fayzrakhmanov, R.R., Ley, M., Sallinger, E., Schenkel, R.: Oxpath-based data acquisition for dblp. In: 2017 ACM/IEEE Joint Conference on Digital Libraries, JCDL 2017, Toronto, ON, Canada, June 19-23, 2017. pp. 319-320 (2017), <https://doi.org/10.1109/JCDL.2017.7991609>

43. Ralf, Schenkel. (2018). Integrating and Exploiting Public Metadata Sources in a Bibliographic Information System. 16-21.

44. David, Van, Kleeck., Hikaru, Nakano., Gerald, Langford., Trey, Shelton., Jimmie, Lundgren., Allison, Jai, O'Dell. (2017). 4. Managing Bibliographic Data Quality for Electronic Resources. Cataloging & Classification Quarterly, doi: 10.1080/01639374.2017.1350777

45. Лобузiна К. Електронне середовище як засiб формування комплексних бiблiографiчних ресурсiв Нацiональної бiблiотеки К. Лобузiна Вiсник Львiвського унiверситету. Серiя книгознавства, бiблiотекознавства та iнформацiйних технологiй. - 2012. - Вип. 7. - С. 254-264

46. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства України на 2007-2015 роки : Закон України від 9 січ. 2007 р. № 537-V Відомості Верховної Ради України. 2007. № 12. Ст. 102.
47. Положення про електронні освітні ресурси : затв. наказом М-ва освіти і науки України від 1 жовт. 2012 р. № 1060 Офіційний вісник України. 2012. № 80. Ст. 3231.
48. Державна цільова національно-культурна програма створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека-XXI» : затв. постановою Каб. Міністрів України від 17 серп. 2011 р. № 956 Офіційний вісник України. 2011. № 71. Ст. 2672.
49. Carr-Chellman A. Global perspectives on E-learning. Rhetoric and reality A. CarrChellman. California : Thousand Oaks, SAGE, 2005. 280 p. 1
50. Siadaty M. S. E-learning: from a pedagogical perspective M. S. Siadaty, F. Taghiyareh International Journal of Information Science & Technology. 2008. Vol. 6, № 2. P. 99117. 2
51. Ильганаева В. А. Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность) : слов.-справ. В. А. Ильганаева. Харьков : Город. тип., 2009. 392 с.
52. Ярошенко Т. О. Електронні журнали в системі інформаційних ресурсів бібліотеки Т. О. Ярошенко. К. : Знання, 2010. 215 с.
53. Колин К. К. Социальная информатика : учеб. пособие К. К. Колин. М. : Акад. Проект :Фонд «Мир», 2003. 432 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Макет науково-допоміжного бібліографічного покажчика

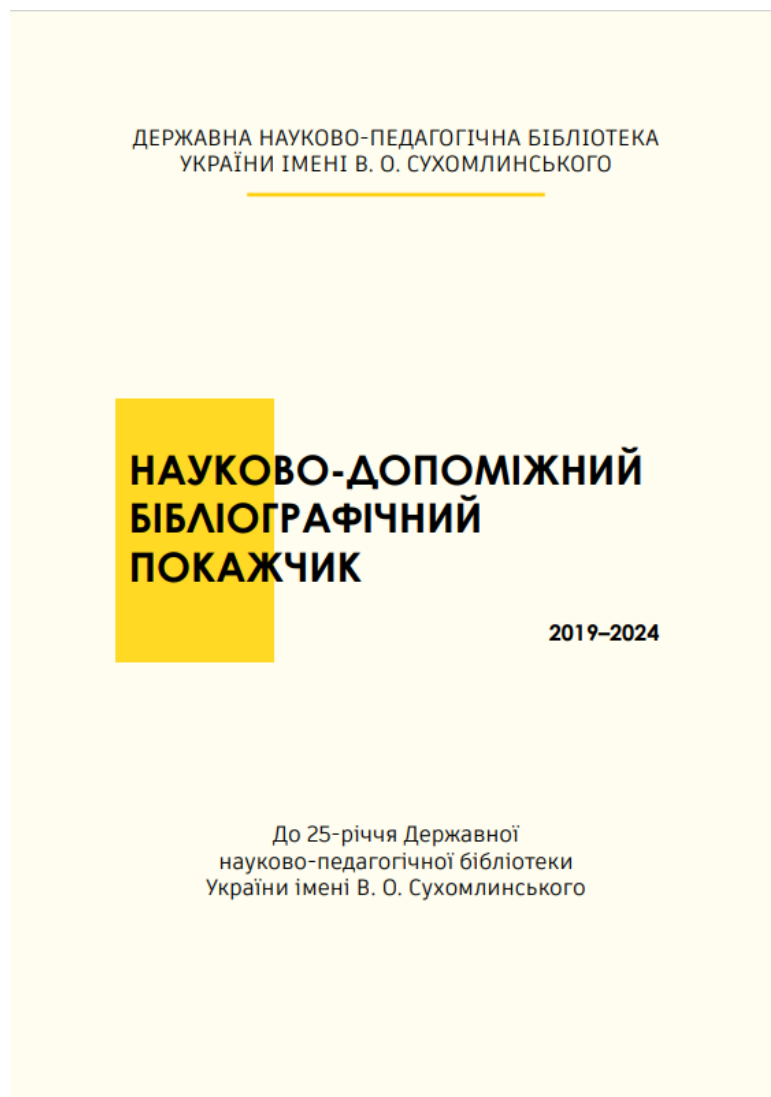

Рис. А.1. Обкладинка покажчика

РОЗДІЛ 1. НАУКОВІ ВИДАННЯ

1.1. Монографії/розділи монографій

2020

1. Василь Сухомлинський в діалозі з сучасністю : монографія / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова ; [кол. авт.: Сухомлинська О. В., Березівська Л. Д., Сухомлинська Л. В., Міхно О. П. та ін. ; упоряд.: Березівська Л. Д., Марусинець М. М., Сухомлинська Л. В.]. – Івано-Франківськ : Кушнір Г. М., 2020. – 239 с. : іл. – Бібліогр. в кінці ст. – Текст монографії доступний в інтернеті: <https://lib.iitta.gov.ua/729917/> (дата звернення: 18.02.2023).

2. Міхно, О. П. Феномен педагогічної характеристики учня: від Ушинського до Сухомлинського : монографія / Олександр Міхно ; [наук. ред. Сухомлинська О. В.]. – Вінниця : Кушнір Ю. В., 2020. – 519 с. : табл. – Бібліогр.: с. 373–418. – Текст монографії доступний в інтернеті: https://lib.iitta.gov.ua/724155/1/Міхно-ОП_Монографія.pdf (дата звернення: 18.02.2023).

2021

3. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні : [монографія] / НАПН України ; [кол. авт.: Березівська Л. Д. та ін.]; за заг. ред. В. Г. Кременя. – Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. – 383 с. : іл. – Бібліогр.: с. 170–194. – (До 30 річчя незалежності України). – DOI: <https://doi.org/10.37472/NAES-2021-ua>.

Із змісту: Розд. 17 : Інформаційно-бібліотечне забезпечення освіти / Березівська Л. Д., Тарнавська С. В. та ін. – С. 150–156.

4. National Report on the State and Prospects of Education Development in Ukraine : [a monograph] / NAES of Ukraine ; [auths.: Berezivska L. D. et al.] ; ed. by Vasyl Kremen. – Kyiv : KONVI PRINT, 2021. – 383 p. : ill. – Bibliogr.: p. 170–194. – (To the 30th Anniversary of Ukraine's Independence). – DOI: <https://doi.org/10.37472/NAES-2021-en>.

From the content: Pt. 17 : Information and library provision of education / Berezivska L. D., Tarnavska S. V. et al. – P. 150–156

5. Ponad podziałami. Wspólne perspektywy i dążenia w polsko-ukraińskiej współpracy naukowej = Beyond division. Shared perspectives and aspirations in Polish-Ukrainian scientific cooperation = За поділом. Спільні перспективи та прагнення в польсько-українському науковому співробітництві : monografia / [aut.: Olga Suchomlińska et al.] ; red. nauk.: Leszek Pawelski, Marek Rembierz ; Pol. Stow. Nauczycieli Twórczych, Akad. WSB Dąbrowa Górnicza. – Szczecinek ; Dąbrowa Górnicza : TEMPOPRINT, 2021. – 574 s. : il. – Бібліогр. в кінці ст. та підрядк. прим. – Текст монографії доступний в інтернеті: https://sociology.knu.ua/sites/default/files/library/elopen/ukraina_-_ksiazka_pamiatkowa.pdf (дата звернення: 18.02.2023).

3

Рис. А.2. Сторінка покажчика

XXVII Всеукраїнські педагогічні інтернет-читання «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю. Ідеї Василя Сухомлинського крізь призму сучасних освітніх практик: набутий досвід і перспективи», 30 вересня, м. Київ – Рівне – Бровари

Науково-практичний семінар «Науково-інформаційний супровід модернізації та реформування освіти й науки» (до Всеукраїнського фестивалю науки), 14 травня, м. Київ

Всеукраїнський науково-методичний семінар «Роль бібліотеки у формуванні інформаційного простору закладу професійної (професійно-технічної) освіти України», 14 червня, м. Київ

Рис. А.3. Фотогалерея покажчика